

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas un sākumizglītības nodaļa

JOLANTA VĀVERE

**Vecāku un pedagogu sadarbība pirmsskolas
vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšanā**

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Sanita Baranova

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Anotācija

Darba autors - Jolanta Vāvere

Darba tēma–Vecāku un pedagogu sadarbība pirmsskolas vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšanā.

Darba vadītājs – docente Dr. paed.Sanita Baranova

Darba veids – kvalifikācijas darbs studiju programmā – Pirmsskolas izglītības skolotājs

Mērķis – teorētiski pamatot un praktiski izpētīt bērnu emocionālās attīstības sekmēšanu pozitīvas vecāku un pedagogu sadarbības rezultātā.

Darbs sastāv no divām daļām: **teorētiskās un praktiskās.**

Teorētiskajā daļā tika sniegts apraksts par emocionālo attīstību, sadarbības nozīmīgumu.

Praktiskajā daļā tika veikti pirmsskolas vecuma bērnu novērojumi, bērnu vecāku anketēšana un pirmsskolas pedagogu intervēšana. Apkopojot pētījuma rezultātus autore secināja, ka bērnu emocionālās attīstības sekmēšanai ir ļoti cieša saikne ar vecāku un pedagogu labvēlīgu un pozitīvu sadarbību.

Pētījumā gaitā apstiprinājās izvirzītais jautājums - vai bērnu emocionālā attīstība tiks sekmēta, ja vecāki un pirmsskolas pedagogi pozitīvi sadarbosies, nodrošinās emocionālu stabilitāti un radīs labvēlīgus apstākļus emocionālai attīstībai?

Atslēgas vārdi – pirmsskolas vecuma bērni, emocijas, sadarbība, vecāki, pedagogi.

Darba sastāvs – no 47 lappusēm, 11 attēliem, 3 pielikumiem, 1 tabulas, 42 izmantotajiem literatūras un informācijas avotiem.

Annotation

Work author – Jolanta Vāvere

Work theme – Collaboration between parents and educators in promoting the emotional development of pre-school children.

Supervisor - assistant professor Dr. paed.Sanita Baranova

Work type – qualification work in the Study programme – Teacher of pre-school education

Purpose - theoretically substantiate and practically investigate the emotional development of children through positive cooperation between parents and teachers.

The work consists of two parts: **theoretical** and **practical**.

The theoretical part provides a description of emotional development, importance of cooperation.

In the practical part, observations were made of pre-school children, questionnaires for parents of children, and pre-school teacher interviews. Summarizing the results of the research, the author concluded that there is a very close relationship between the positive and positive cooperation between parents and teachers in promoting the emotional development of children.

The research confirmed the hypothesis suggested that children's emotional development will be encouraged if parents and preschool teachers work positively, provide emotional stability and create favorable conditions for emotional development.

Keywords - preschoolers, emotions, cooperation, parents, educators.

The composition consists of 47 pages, 11 pictures, 3 annexes, 1 table, 42 sources of literature and information used.

Saturs

Ievads.....	5
1. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par emocionālās attīstības sekmēšanu ģimenes un pedagogu sadarbībā.....	7
1.1. Bērnu emocionālās attīstības skaidrojumi pedagoģijā un psiholoģijā.....	7
1.2. Vecāku un pedagogu sadarbība emocionālās attīstības sekmēšanā	15
2. Bērnu emocionālās attīstības sekmēšana vecāku un pedagogu sadarbībā – praktiskais pētījums.....	25
2.1. Pētījuma metodoloģijas un pētījuma bāzes raksturojums	25
2.2. Praktiskā pētījumu rezultātu analīze.....	27
Secinājumi.....	37
Priekšlikumi.....	40
Izmantotā literatūra un avoti.....	42
Pielikumi	44

Ievads

Blakus mazuļiem, kuri sāk dzīvot mūsu sabiedrībā, no vienas puses ir ģimene, no otras pirmsskolas pedagogs. Ģimene ir pats svarīgākais bērna audzināšanā un personības veidošanā. Bērns ierodas pasaulē ar apbrīnojamu spēju visu uztvert, sajūst emocionāli, saskarsme ar ārpasauli norit caur sajūtām.

Mūsdienu straujais dzīves temps ne vienmēr nodrošina emocionālo saikni ar bērnu. Aktuāla problēma mūsdienās vecākiem ir darba meklējumi, pārslodze darbā, brīvā laika trūkums, tas viss noved pie psihiska un fiziska stāvokļa pasliktināšanās, tādējādi rodas aizkaitināmība, nogurums un stress. Savas emocijas vecāki bieži vien izlādē uz bērniem. Nereti vecāki brīnās, kāpēc bērni kļūst dusmīgi, kaprīzi, agresīvi, kāpēc tik bieži slimo, jo vecākiem nav pietiekami daudz zināšanu par emociju ietekmi uz bērna veselību un attīstību. Neatgriezenisks process notiek bērna emocionālajā attīstībā, kad vecāki ir emocionāli nepieejami un bērns jūtas atstumts, it sevišķi, ja tas notiek bērna pirmajos dzīves gados. Pieaugušajiem ir jāsarunājas, jāpavada laiks ar bērnu, tādējādi tiks radīta pozitīva un harmoniska gaisotne mazā cilvēciņa attīstībai.

Mūsu pienākums ir veidot nosacījumus un vidi, kas nodrošinātu atbilstošu pirmsskolas vecuma bērnu emocionālu un sociālu attīstību. Arī pirmsskolas izglītības iestādei ir liela un svarīga loma bērna mācīšanā, izglītošanā, audzināšanā un attīstīšanā. Lai bērns kļūtu par pilnvērtīgu sabiedrības locekli, viņam jādzīvo starp cilvēkiem, jādzird to valoda, jāpārņem pieaugušo zināšanās un prasmes. Vecāki un pedagogi apvienojot savus spēkus var nodrošināt bērnam divkāršu aizsardzību, emocionālu komfortu, interesantu un saturīgu dzīvi gan pirmsskolas iestādē gan ārpus tās. Saredzēt bērna personību, respektēt to un pavērt ceļu tās vispusīgai attīstībai- tie ir galvenie mērķi, kurus būtu vēlams sasniegt kopā.

Cilvēku savstarpējām attiecībām ir galvenā nozīme mūsu dzīvē un svarīgi, lai šīs attiecības ir balstītas uz mīlestības, sapratnes un iejūtības pamatiem. Pozitīva, uz savstarpējo cieņu balstīta pedagoga un ģimenes sadarbība ir viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem bērna emocionālas attīstības sekmēšanā.

Pētījuma objekts: vecāku un pedagogu sadarbība.

Pētījuma priekšmets: pirmsskolas vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšana.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izpētīt bērna emocionālās attīstības sekmēšanu vecāku un pedagogu sadarbībā.

Pētījuma jautājums: vai bērna emocionāla attīstība tiks sekmēta, ja

- vecāki un pirmsskolas pedagogi pozitīvi sadarbosies;

- nodrošinās emocionālo stabilitāti;
- radīs labvēlīgus apstākļus emocionālai attīstībai?

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt teorētisko literatūru par bērna emocionālo attīstību un analizēt teorētisko literatūru par vecāku un pedagogu sadarbības ietekmi uz bērna attīstību.

2. Praktiski pētīt un analizēt bērnu emocionālo attīstību un vecāku sadarbību ar pedagogiem.

3. Izstrādāt izpētē balstītus priekšlikumus pirmsskolas skolotāju un vecāku sadarbībai bērna emocionālās attīstības sekmēšanai;

Teorētiskā pētījuma metodes: literatūras analīze, zinātniskās literatūras analīze;

Empīriskā pētījuma metode: novērošana, anketēšana, intervijas, datu analīze;

Teorētiskā pētījuma bāze: G. Svence, O. Nikiforovs, A. Vecgrāve, Dž. Boulbijs, A. Vecgrāve, A. Špona, D. Kājiņa, I. Aunīte, V. Batņa, J. Kupčs.

Pētījuma bāze: X pirmsskolas izglītības iestādes, viena Y grupiņa, 18 vecāki un 10 bērni, 9 iestādes X pedagogi.

Pētījuma struktūra: ievads, divas daļas, secinājumi, literatūras un avotu saraksts un pielikumi.

1. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par emocionālās attīstības sekmēšanu ģimenes un pedagoģu sadarbībā

1.1. Bērnu emocionālās attīstības skaidrojumi pedagoģijā un psiholoģijā

Izpētot dažādu autoru teorētiskā spieejas aplūkosim dažas no emociju definīcijām.

“Emocijas - psihofizioloģisko procesu un stāvokļu komplekss, kas ir tieši un īslaicīgi saistīts ar cilvēka aktuālo vajadzību apmierināšanu vai neapmierināšanu vai to apmierināšanas vai neapmierināšanas iespējamību. Emocijas kā subjektīvas – pozitīvas vai negatīvas – izjūtas ir kompleksa reakcija (nereti arī fizioloģiska) pret reālu vai iedomātu objektu/situāciju. Emocijas var izpausties konkrētā uzvedībā vai darbībā. Pamata emocijas ir prieks, uzticēšanās, mīlestība, bailes, pārsteigums, skumjas, nepatika, dusmas” (Martinsone, Niedra, 2013, 121).

“Evolūcijas gaitā radās īpaša smadzeņu atspoguļošanas funkcijas forma – emocijas (no lat. Emoveo – uzbudinu, saviļņoju). Tās atspoguļo iekšējo un ārējo stimulu, situāciju, notikumu subjektīvo nozīmīgumu cilvēkam, t.i, to, kas viņu uztrauc, un izpaužas pārdzīvojumu veidā. Psiholoģijā emocijas tiek definētas kā cilvēka pārdzīvojums dotajā brīdī attiecībā uz kaut ko (pret esošu un paredzamu situāciju, citiem cilvēkiem, pašam pret sevi utt.)” (Nikiforovs, 2007, 210).

No Nikiforova atziņām izriet, ka “Emocijas iedala arī - pozitīvajās, tas ir, patīkamajās un negatīvajās – nepatīkamajās. Emocijas ir lipīgas, tas nozīmē, ka viens cilvēks komunikācijas procesā nevilus var nodot tālāk savu noskaņojumu, pārdzīvojumu citiem cilvēkiem. Tā rezultātā var rasties gan vispārēja jautrība, gan garlaicība vai pat panika. Cita emociju īpašība ir to spēja ilgi saglabāties atmiņā. Sakarā ar to izceļ specifisku atmiņas veidu – emocionālo atmiņu.

Kā uzskata Nikiforovs, “nereti arī emocijas sauc par jūtām. Dzīvē šī termina zinātniskais pielietojums aprobežojas tikai ar cilvēka pozitīvas vai negatīvas attieksmes paušanu, tas ir, vērtējošas attieksmes paušanu pret konkrētiem objektiem. Tādēļ atšķirībā no emocijām, kas atspoguļo īslaicīgus pārdzīvojumus, jūtas ir ilgstošas un var saglabāties visu mūžu” (Nikiforovs, 2007, 210).

B. Martinsone, atsaucoties uz Durleku uzsver, ka “emocijas ietekmē to, kā mēs mācāmies, tās iespaido savstarpējo attiecību kvalitāti un veselību; tās var gan veicināt, gan arī kavēt skolēna mācību motivāciju” (Martinsone, Niedra, 2013, 6).

Nozīmīgi un vērā ņemami ir A. Vecgrāves atzinumi. “Nav sliktu, labu, zemu, augstu, nepareizu, nelogisku jūtu. Jūtas ir tikpat dabiskas kā gaiss vai ūdens. Arī dusmas, naidis, bailes ir dabiskas. Mums visiem – gan labiem vecākiem, gan labiem bērniem – ir tiesības arī uz šādām jūtu izpausmēm. Galvenais – tās izprast, it kā jautājot: “Kas ar mani pašreiz notiek? “Jūtas sniedz ļoti precīzu informāciju par to, kas mūsos notiek, tāpēc būtiskākais – tās nenoliegt, nebaidīties no tām, bet gan ieklausīties tajās” (Vecgrāve, 1996, 91).

Emociju paušana vārdos, pat ja neviena nav tuvumā, ir daļa no emociju izdzīvošanas un izpausmes, un tas ir nepieciešams, lai saglabātu veselību (Иванова Вячеславовна, 2017).

Arī Dz. Boulbijs uzskata, to ka bērnu dzīves pirmajos gados emociju paušana un to uztvere arī ir vienīgais pieejamais saskarsmes veids un līdz ar to vienīgais informācijas avots, kuru bērns izmanto par pamatu, veidojot savu Es un pieķeršanās objektu darbības modeļus (Boulbijs, 1998).

Kāpēc gan, lai emocijas būtu tik svarīgas? Tās ietekmē mūsu - atmiņu un mācīšanos, lēmumu pieņemšanu un spriestspēju, attiecību kvalitāti, fizisko un psihisko veselību, efektivitāti mācībās.

Kā norāda A. Špona: “emocionālā attīstība ir grūti izvērtējama un pārbaudāma. Emocijas smadzenēs jeb limbiskā sistēma bija dabas otra ģeniālā izpausme cilvēka evolūcijā, kad, attīstoties nervu sistēmai, uz eksistences nodrošināšanu orientētajām smadzenēm pievienojās emocijas. Tas, ka radās spēja atšķirt patīkamo no bīstamā vai nepatīkamā, bija būtisks lēciens cilvēka attīstībā”(Špona, 2004, 30-31).

Bērna emocionālās attīstības gaitā sāk rasties emocionālo vērtējumu “skala” gan attiecībā ar sev, gan tuvāko apkārtni (Vorobjovs, 2002).

Emocijām ir vairāki veidi un tās iedala pēc vairākiem kritērijiem:

Pēc ilguma:

Noskaņojums – ilgstoša, bet maz izteikta emocija;

Kaisle – mazāk ilgstoša, bet jau izteikt emocija;

Afekts– īslaicīga, bet ļoti spēcīga emocija (vētrains, emocionāls “uzliesmojums”).

Pēc rakstura:

Pozitīvas emocijas – prieks, sajūsma un uzticība u.c.

Negatīvas emocijas – bēdas, nomāktība u.c.

Pēc ietekmes uz cilvēka rīcību:

Mobilizējošas emocijas. Tās mobilizē kādu šķēršļu pārvarēšanai (pozitīvas emocijas un dusmas);

Demobilizējošās emocijas. Tās traucē pārvarēt radošās grūtības (bailes, kauns).

Svarīgi atzīmēt, kā secina O. Ņikiforovs, “Emocionālie procesi nodrošina cilvēka selektīvu attieksmi pret dažādiem realitātes aspektiem. Emociju psiholoģiskā funkcija ir apkārtējās realitātes parādību un indivīda uzvedības rezultātu novērtēšana. Šis vērtējums iekšēji izpaužas emocionāla pārdzīvojuma formā, ārēji – kā emocionāla ekspresija. Emociju pamatā ir dažādu kortikālo un veģetatīvo sistēmu aktivizācijas fizioloģiskie procesi, taču pētījumi pierādījuši, ka fizioloģisks uzbudinājums ir nepieciešams, bet ne pietiekams nosacījums, lai rastos specifiskas emocijas. Emocijā izpaužas tas, kā indivīds vēlē savu vajadzību apmierināšanas iespējas (ne tikai konkrētā situācijā, bet arī perspektīvā), tādēļ emocionālie procesi ir cieši saistīti ar motivācijas procesiem” (Ņikiforovs, 2007, 167).

A. Špona uzskata, “harmoniska personības attīstība nozīmē intelektuālās, emocionālas un gribas attīstības līdzsvaru. Jau no dzimšanas bērna prāta, jūtu un gribas (es pats) attīstības līdzsvars ir dabisks. Vispusīga attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars. Nepietiekama skolēna fiziskās attīstības vajadzību apmierināšana kavē arī viņa intelektuālo, emocionālo un gribas attīstību” (Špona, 2004, 118- 119).

G. Svence atzīmē, ka “bērna pozitīvai attīstībai ir vairāki priekšnosacījumi:

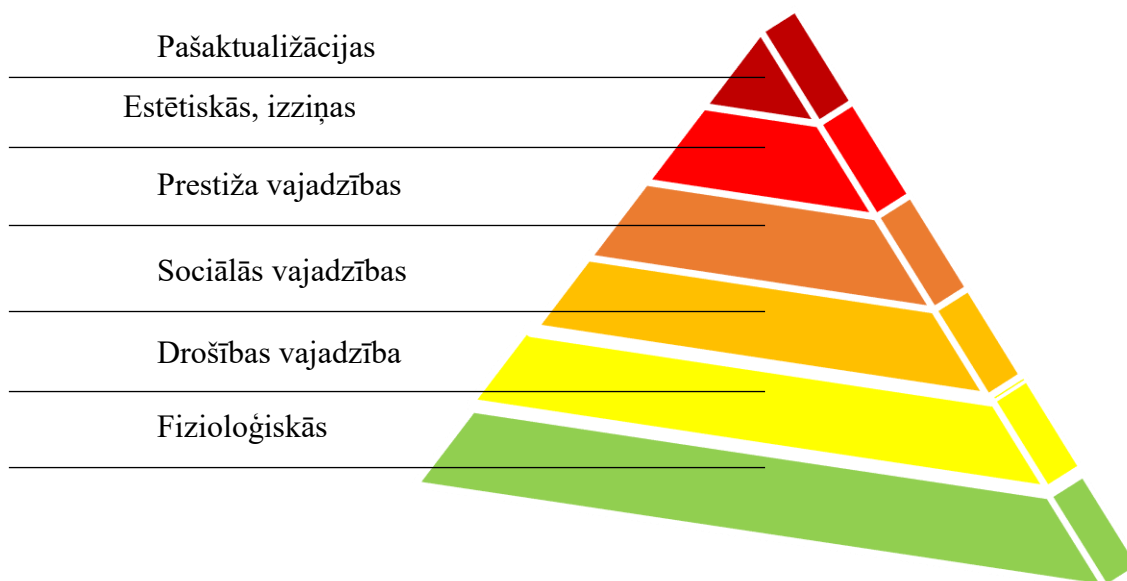
- 1) iedzimtība,
- 2) ietekmes embrionālajā un augļa attīstības posmā,
- 3) dzemdību norise,
- 4) emocionālais kontakts,
- 5) saskarsme,
- 6) ēdiena kvalitāte un apmierinājuma gūšana,
- 7) fiziskā aprūpe” (Svence, 1999, 51).

Nevar nepieņemt A. Vorobjova viedokli, ka pie fizioloģiskām vajadzībām pieskaitāmas vajadzības pēc ēdiena, dzēriena, skābekļa, miega, pie psiholoģiskām – vajadzību pēc drošības, aizsardzības, pašcieņas, cieņas, ar drošības vajadzībām ir tā, lai cilvēks varētu dzīvot drošos apstākļos, piederības un mīlestības vajadzība izpaužas tieksmē nodibināt kontaktus ar citiem, būt mīlētam, būt daļai no grupas, vajadzības pēc cieņas – izjust personīgo izaugsmi, kompetenci, individualitāti (Vorobjovs, 2002).

“Pēc A.Maslova domām, personība nebūs ar sevi pilnīgi apmierināta, ja nebūs apmierinātas visas fizioloģiskās un psihiskās vajadzības, bet personība neizjutīs pašaktualizāciju – kā visa sava personiskā potenciāla izmantošanas vajadzību reālajā dzīvē” (Vorobjovs, 2002, 139).

“Vajadzības ietekmē mūsu dzīves procesu- viena no personības psiholoģiskās struktūras sastāvdaļām ir vajadzības, kas ietekmē saskarsmes procesu un kontaktu īpatnības. Cilvēkam, lai dzīvotu un attīstītos, jāatrodas labvēlīgos apstākļos, jābūt apmierinātam un laimīgam.

Vajadzības ir viens no cilvēka darbības dzinējspēkiem, degviela, kuras daudzums pieaug proporcionāli vajadzību neapmierinātības pakāpei. Izmantojot saskarsmes procesu, tās tiecas tikt apmierinātas, lai piešķirtu cilvēka psiholoģiskajai eksistencei līdzsvara un komforta izjūtu “(skat. 1.attēlu) (Kupčs, 1997, 31).

1. attēls Vajadzību hierarhijas piramīda

Darba autore piekrīt A. Irbes un S. Lindenbergas uzskatiem, ka “emociju dažādības pašas no sevis nerodas un pati no sevis nerodas arī runas vajadzība; paprasīsi, pateiks, bet pats bez emociju klātbūtnes runu neuzsāks. Bērns vēl neprot runāt, izteikt vārdos savas izjūtas, bet pēc viņa pozas, kustībām, žestiem, sejas un acu izteiksmes var saprast, ko viņš domā. Kopā būšana ar sev tuvajiem palīdz bērnam gūt pozitīvas emocijas” (Irbe, Lindenberg, 2015, 81).

O. Ņikiforovs atspoguļo –“emocionalitāte - ir cilvēka emocionālās reakcijas ātrums un dziļums uz vieniem vai citiem notikumiem. Emocionāls cilvēks lielu vērību pievērš tam, kas notiek ar viņu un ap viņu. Viņam ir daudz vairāk izteiktas visdažādākās ķermeniskās reakcijas, kas saistītas ar emocijām, nekā neemocionālam cilvēkam. Emocionāls indivīds – tas ir cilvēks, kurš gandrīz nekad nav mierīgs, pastāvīgi atrodas kaut kādu emociju varā, paaugstināta satraukuma stāvoklī vai tiešu pretēji – nospiestā garastāvoklī” (Ņikiforovs, 2007, 302-303).

Emocijas ietekmē arī kognitīvos procesus samierināšanās stadijā, kā arī aizspriedumu reducēšanā (Vidnere, 2011), kā izrādās emocijas ietekmē arī mūsu mācību procesu. Sociāli emocionālās prasmes apgūst tāpat kā lasīšanu, rakstīšanu un rēķināšanu. Ļoti svarīgs mērķis ir iemācīt šīs sociālās un emocionālās prasmes (Martinsone, 2018).

I. Freiberga un L. Priede atzīmē, ka “ļoti nozīmīgs mācīšanās procesa elements ir emocijas. Pārdzīvojumu maiņa un dažādība rada interesi, un no tās atkarīgs daudz kas - uzmanība un uztveres apjoms, vēlme atkārtot līdzīgas mācīšanās situācijas. Sākotnēji tā ir ziņkārība, ieinteresētība vēl bez stabilām interesēm, taču šis sākotnējais ieinteresētais stāvoklis, kas saistīts ar pozitīvām emocijām, pakāpeniski veido zinātkāri. Pozitīvs emocionāls pārdzīvojums mācīšanās procesu veicina un bagātina. Pat tad, ja jauno informāciju saistīsim ar jau zināmo, ne visu bērns atcerēsies, ne viss pāries ilglaicīgajā atmiņā. Pozitīvas emocijas – prieks, pārsteigums, atklājuma brīnums, gandarījums par sevi un savu varēšanu, par savu līdzdalību – paātrina elektrisko impulsu pāreju neironu sinapsēs – iezīmējas jaunas informācijas taciņas, tās saistās ar jau esošo informāciju. Lūk, tāpēc bērnam tik ļoti nepieciešams pozitīvs emocionāls pārdzīvojums, noskaņa. Tas palīdz informāciju ne tikai uztvert, bet dziļāk saglabāt atmiņā. Savukārt negatīvas emocijas un pārdzīvojumi, neapmierinātas bioloģiskās vajadzības informācijas uztveri un saglabāšanu atmiņā bloķē” (Freiberga, Priede, 2007, 14).

Nenoliedzami svarīgi, lai bērns attīstās veselīgi un viņam veidojas pietiekama ticība sev, citiem cilvēkiem, tāpēc viņš necieš nekādus ārējus ierobežojumus un uzspiestus noteikumus-ārējais apvalks pārvērties par spēju pašam noteikt savu rīcību (Vinikots, 2004).

G. Svence skaidro - “personības attīstībā liela nozīmē ir arī individuālītātes, identitātes jeb patības attīstībai. Personības individuālo faktoru raksturo iedzimts CNStips, gēni, dzimums, rakstura īpatnības (daļēji iedzimts), dotības, prasmes un iemaņas, emocijas un jūtas, attieksmes, kas izveidojas pieredzes rezultātā, vērtības izpratne, ES koncepcija, pašvērtējums, domāšana un atmiņas īpatnības, “iekšējo shēmu” veidošanās uztverē, sensitivitātes līmenis, saskarsmes stils, vajadzības un motivācija” (Svence, 1999, 39).

Emocionālās kompetences prasmes neattīstās atsevišķi viena no otras, un to progresēšana ir cieši saistīta ar kognitīvo attīstību. Piemēram izpratne par citu emociju pieaugumu mijiedarbojas ar izpratnes palielināšanos par savu emocionālo pieredzi, spēju izjust līdzjūtību un ar spēju saprast emociju cēloņus un to uzvedības sekas. Bērni mācās par to, kā un kāpēc cilvēki rīkojas tā, kā viņi rīkojas, viņiem pieaug spēja izprast, kas notiek ar sevi emocionāli. (Sarni, 2001, 5).

Bērniem raksturīgas emocionāli spontānas reakcijas un pirmsskolas vecumā bērniem ir emocionāli neapvaldītāks raksturs nekā periodā pirms un pēc tā. Pirmsskolas vecuma bērniem

ir raksturīgas pretrunīgas jūtu izpausmes – vienlaikus bērni var dusmoties un būt līdzjūtīgi, zaudēt paškontroli un palīdzēt kādam. Bērns var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu, jo šajā vecumā bieži veidojas konflikts starp “Es to gribu!” un “Tā vajag!”. Pirmsskolas vecumā attīstās ne tikai dusmas, agresivitāte, bet arī augstākas jūtas, vērtību orientācija un tikumi, izpratne par morāles likumiem un normām. Emocionāla labsajūta veicina normālu bērna emocionālu attīstību, labvēlīgu attieksmi pret citiem un sevi (Svence, 1999).

Nevar nepieņemt G. Svences uzrakstītajam, “Emocionālās ietekmes atstāj iespaidu arī uz fizisko attīstību. Ir pierādīts, ka bērnam bērni fiziski attīstās lēnāk, jo emocionālais kontakts ar viņiem ir mazāks nekā tad, ja viņus audzinātu ģimenē. Ja bērnu audzina vienaldzīgs cilvēks, bērns var būt slimīgs un lēnāk attīstās, jo zema emocionāli pozitīvo jūtu pakāpe samazina to dziedzeru darbību, kuri izstrādā augšanas hormonus” (Svence, 1999, 92). Spēja sevi motivēt darbībai un neatkāpties grūtību priekšā ir emocionālā inteliģence, tā ir spēja apvaldīt savu nepacietību un negaidīt, ka viss tūlīt izdosies, nepadoties garastāvokļa svārstībām un nepieļaut, ka problēmu, satraukumu dēļ tiek zaudēta galva, tā ir spēja būt līdzjūtīgam un neatteikties no saviem sapņiem (Kājiņa, Aunīte, 2006).

Kā apraksta D. Kājiņa un I. Aunīte - ir ļoti nozīmīgi izprast ne tikai savas jūtas - emocionālā inteļģence ir spēja izprast arī apkārtējo cilvēku jūtas. Izpratne par savām un citu jūtām palīdz bērniem orientēties ikdienas situācijās un iejusties otra cilvēka vietā, vieglāk sadraudzēties un gūt labākus rezultātus mācību procesā. Emociju audzināšanai bērnos vajadzētu izmantot tos brīžus, kad bērns atklāti pauž emocijas, jo bērniem jārosina precīzi raksturot savas sajūtas un emocijas, liekot viņam censties iejusties otra cilvēka situācijā.

Ja ģimenē vai pirmsskolā rodas sarežģījumi vai nopietnas grūtības bērna audzināšanā, vecākiem un pedagogiem ieteicams pārdomāt, vai tiek apmierinātas bērna emocionālās vajadzības, vai kāda no tām netiek pamesta novārtā (Kājiņa, Aunīte, 2006).

Kalvāns atspoguļo Кулагина uzskatus, ka - “Pirmsskolas vecumposmā attīstās emocionālā iepriekšparedzēšana. Mazbērna vecumposmā bērns veica kaut kādu darbību un saņēma pozitīvu vai negatīvu vērtējumu par to. Šis vērtējums radīja bērnam noteiktu emocionālu reakciju – tātad bērns pārdzīvoja tikai savas darbības sekas. Savukārt pirmsskolas vecumposmā, pirms bērns sāk kaut ko darīt, viņā rodas nākamās darbības emocionālas tēls un iespējama pieaugušo vērtējuma emocionāls tēls. Tādējādi bērns pārdzīvo vēl neizdarītas darbības sekas. Šis emocionālās iepriekšparedzēšanas rezultātā bērns zina, vai viņš grasās darīt labi vai slikti. Ja iespējamā darbība tiek novērtēta kā negatīva, tad bērnam rodas trauksme un bērns var atteikties

no šīs darbības. Ja darbības vērtējums ir pozitīvs, tas pastiprina iespējamās darbības veikšanu” (Kalvāns, 2018, 50).

Pēc I. Puškareva domām - “Emocionālajam elementam ir ļoti būtiska nozīme, ietekmējot parauga pārņemšanu vai arī tā noraidīšanu. Parauga jeb modeļa iedarbības emocionālais aspekts lielā mērā nosaka, ko savā uzvedībā pārņem bērns. Zināms, piemēram, ka bērns vairāk atdarina tieši sev simpatizējošā cilvēka rīcību. Emocionālā elementa nozīmi mācību un audzināšanas procesā skolā nav iespējams pārvērtēt. Zināšanu apguvi mācību stundās būtiski ietekmē saskarsme, psiholoģiskais klimats, emocionālais tonuss” (Puškarevs, 2001, 62, 68).

Emocionālie mērķi ir mācību mērķi, kas saistīti ar emocionālo jomu - mūzikas izpratne, lasīšanas patika, gādība un rūpes par citiem (Geidžs, Berliners, 1996).

G. Svence raksturo, ka “Emocionālas, tuvas saskarsmes trūkums bērnībā var atstāt negatīvu ietekmi uz vēlākajiem gadiem – bērni nespēj izveidot normālas attiecības ar citiem cilvēkiem, ir emocionāli auksti. Tāpēc pieaugušajam ir jāspēj ar bērnu, jāsarunājas, jāpieskaras, jo tā netiešā veidā ir paš aizsardzība pret nelabvēlīgu psihes attīstību. Pozitīva, emocionāla atzīšana bērnā attīsta drošības izjūtu, pāliecību par sevi, ticību saviem spēkiem un iespējām” (Svence, 1999, 70).

Svarīgi ir akcentēt to, ka “bērna attīstību sekmē viņa aktivitātes un intereses. Skolotājam jāveicina visu – gan materiālo, gan sociālo, gan garīgo – vajadzību līdzsvarota attīstība. Intereses ir bērna aktīva, emocionāli pozitīva izziņas virzība uz noteiktu priekšmetu vai parādību, lai to izzinātu vai arī apgūtu kādu darbības jomu.

Ja skolotājs grib sekmēt bērna personības attīstību, viņam labi jāiepazīst savs audzēknis. Tikai labi orientējoties bērna attīstībā, vajadzībās, darbības motivācijā, paradumos utt., skolotājs varēs sekmīgi ietekmēt viņa personības veidošanās procesu.

Pedagogiem jāprot saskatīt audzēkņu pārdzīvojumus, kas izteikti bez vārdiem. Mazi bērni savas emocijas izsaka ar kustībām, pozām un citu darbību. Piemēram, kāds var apgāzt krēslu, izsakt dusmas; cits – klusi dungot, tā parādot prieku”(RPIVA, 2002, 13-51).

Nevar neatzīmēt, ka “Roberts Karkifs izdalīja pedagogu profesionālās kompetences četrus līmeņus atbilstoši tam, kā viņi parāda izjūtas pret bērnu.

- Viszemākais kvalifikācijas līmenis. Šajā gadījumā pedagogs ignorē savu audzēkņu emocionālās izpausmes, līdz ar to izraisot viņos naidīgumu; nav patiess, izņemot situācijas, kad peļ vai bar.

- Otrais kvalifikācijas līmenis. Skolotājs reaģē nevis uz bērna patiesām jūtām, bet gan uz tām, kuras pats viņam piešķir, izteicienos reizēm mēdz būt paties, bet pozitīvās emocijas cenšas neatklāt,
- Augsts līmenis. Pedagogs, atbild uz skolēna ārējām jūtām, bet dara to diezgan precīzi un bieži, nebaidās izteikt savas jūtas, bet dara to neverbāli,
- Visaugstākais meistarības līmenis, kad pedagogs, reaģē uz slēptām, dziļām bērna jūtām, palīdzot tās apzināties, sniedz patiesu pozitīvu un negatīvu reakciju kā verbālā, tā neverbālā līmenī, nepazemot audzētāja pašcieņu, pastāvīgi rūpējas par bērniem” (RPIVA, 2002, 121).

Nevar nepiekrīst G. Svences uzskatiem - “Galvenais avots, kas sniedz bērnam informāciju par sevi pašu, ir pieaugušais. Sākotnēji tie ir vecāki: viņi nosauc bērnu vārdā, pieradina uz to atsaukties, palīdz apzināties savu piederību – dzimuma piederību, grupas piederību utt. Novērtējot bērna rīcību, vecāki veido bērnam noteiktu emocionālu attieksmi pašam pret sevi, pašvērtības izjūtu. No bērna dzīves pirmo mēnešu un gadu emocionālās attīstības ir atkarīgs vēlākais pieauguša cilvēka raksturs” (Svence, 1999, 34).

Analizējot zinātnisko literatūru nākas secināt, ka nenovērtējama loma un ietekme ir gan vecākiem, gan pedagogiem bērna emocionālās attīstības sekmēšana. Pirmsskolēna harmoniskas emocionālās attīstības pamats ir vecāku veltītais laiks, uzmanība. Līdz ko bērns sāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi arī pedagogam ir ļoti svarīgi sniegt emocionālu atbalstu, izrādot sirsnību, atsaucību, paužot empātiju, pieņemšanu un patiesumu saskarsmes laikā.

1.2. Vecāku un pedagogu sadarbība emocionālas attīstības sekmēšanā

A. Šponas definējums - “Sadarbība ir divu vai vairāku cilvēku darbs uz kopīgu mērķi, saskaņotiem mērķa sasniegšanas līdzekļiem, tuvinātu novērtējumam un pašnovērtējumam par sasniegtajiem rezultātiem. Sadarbība ir pieredzes pārņemšanas forma, iespēja labāko paraugu atdarināšanai, pašpieredzes pilnveidošana ar jaunām zināšanām, prasmēm un attieksmēm. Tādēļ sociālajā attīstībā sadarbība uzskatāma par pamatlīdzekli audzināšanā” (Špona, 2004, 125).

Kā atzīmē A. Špona – “Sadarbībā realizējas saskarsme – divu vai vairāku cilvēku savstarpējās attiecības. Pedagoģiskās attiecības ir īpašs sabiedrisko attiecību veids. Tā ir savstarpēja atbildība, saikne un atkarība” (Špona, 2004, 163).

“Jebkuru mijiedarbību starp cilvēkiem sauc par saskarsmi, akcentē Kupčs, šī mijiedarbība parasti saistīta ar informācijas apmaiņu, turklāt informācija var būt ietverta jebkurā formā – vārdos, skatienos, roku kustībā, balss intonācijā un citis veidos. Saskarsme var būt tieša un pastarpināta” (Kupčs, 1997, 9).

A. Vorobjovs raksta – “Dzīvojot sabiedrībā, tās loceklim vienmēr nākas kontaktēties ar citiem cilvēkiem, izmantojot dažādas zīmes un citus paņēmienus. Jebkuru mijiedarbību starp cilvēkiem sauc par saskarsmi” (Vorobjovs, 2002, 215).

Kā uzskata O. Ņikiforovs – “Galvenie savstarpējās saprašanās mehānismi saskarsmes procesā ir :

- Identifikācija;
- Empātija;
- Refleksija” (Ņikiforovs, 2007, 330)

Jau zīdaiņa vecumā un bērnībā pastāv saikne ar vecākiem (vai vecāku aizstājējiem). Tās veidošanos nosaka bērna tieksme meklēt aizsardzību, mierinājumu un palīdzību (Boulbijs, 1998).

Vecāki ir atbildīgi par to, lai bērns savās mājās vienmēr justos komfortabli, droši, vesela cilvēka attīstību raksturo drošas pieķeršanās modelis: bērns ir pāliecināts, ka viņa vecāki (būs pieejami, atsaucīgi un izpalīdzīgi viņam nelabvēlīgās vai biedējošās situācijās. Šī pārlicība viņam palīdz droši iepazīt pasauli un dažādās situācijās spēt rast risinājumu (Boulbijs, 1998).

Bērns jau no pirmajām dienām bērns jāuztver kā Personība (Alī, 2009).

Nenovērtējamās atziņas - “Audzināšanā labvēlīgu rezultātu sasniegšana iespējama, izvērtējot un pilnīgojot vecāku:

- zināšanas par bērnu audzināšanu,
- izpratni par bērna attīstības posmu (vecuma) īpatnībām,
- atbildību par labvēlīgas mikrovides radīšanu sava bērna darbībai un attīstībai,
- izpratni par klases audzinātāja un vecāku sadarbību bērna skološanā un audzināšanas darbā” (Pagraba, 2006, 6).

Bērnām ir interesanti sadarboties ar vecākiem, saviem ģimenes locekļiem, tekājot viņiem līdzī un atdarinot. Mācās ne tikai novērot, izjust visu, analizēt notiekošo, bet saprast, kas ir labi, kas ir slikti. Līdzdarbojoties atdarina vecākus gan balss intonāciju, ķermeņa pozu runājot un sejas izteiksmi novērojot, analizējot un salīdzinot, kā izskatās māsa, brālis, tētis, mamma, kad viņi satraukušie vai norūpējušies, kā, ja vecākiem kauns par savu rīcību, vai kā sejā, balss intonācijā, vārdos un darbībā atspoguļojas gādīguma jūtas (Vecgrāve, 1996).

Kā uzskata E. Kalvāns, ka “pieaugušajiem jāpalīdz bērnam veidot noteiktu emocionālo pārdzīvojumu – jāizsaka novērtējums, kas orientēts uz bērnu emocionālo iztēli, nevis uz viņu apzinību. Piemēram, māte pastāsta bērnam, cik labi jutīsies viņa brālītis, ja bērns sakārtos pēc sevis mantiņas” (Kalvāns, 2018, 50).

“Vecāku pedagoģiskās kompetences sekmēšana ir būtisks pozitīvas bērna attīstības priekšnoteikums un viņa dzīves kvalitātes rādītājs” (Jansone-Ratinika, 2013, 67).

Lai vecāki būtu veiksmīgi sava bērna audzināšanā viņiem jāveic lielu un smagu darbu, tas ir bērna pieskatīšana, kas veicama divdesmit četru stundu garumā septiņas dienas nedēļā. Vecākiem vienmēr ir jābūt pieejamiem, gataviem atsaukties, lai savu bērnu iedrošinātu, un atrasties viņam līdzās, taču tas jā dara tikai tad, ja patiešām rodas nepieciešamība. Bērni, kuriem ir jūtīgi un atsaucīgi vecāki, visticamāk ies veselīgas attīstības ceļu. Tie, kuru vecāki ir neiejūtīgi, neatsaucīgi, nevērīgi vai noraidoši, drīzāk izvēlēsies iet pa sānceļu, kas zināmā mērā būs pretrunā ar veselīgu attīstību. Šā ceļa gaitā viņi kļūs vieglāk ievainojami, un nelabvēlīgi notikumi var veicināt viņu psihisku sabrukumu (Boulbijs, 1998).

G. Svence skaidro – “Pieaugušais ir atdarināšanas etalons, prasmju un iemaņu eksperts, palīgs, kopīgas darbības organizētājs, pašvērtējuma un sociālās kompetences veidotājs. Tieši no pieaugušā ir atkarīgs, vai bērnā veidosies kompetences apziņa (es varu! man izdodas!) vai vainas un šaubu izjūtas” (Svence, 1999, 69).

Ģimene ir sabiedrības pamatšūniņa (Omārova, 1996).

Kā atzīst T. Likona: “Bērnām augot vidē, kur viņu mīl un par viņu rūpējas, viņa attiecības ar pārējiem cilvēkiem attīstās strauji. Vecāku mīlestība bērniem ir vissvarīgākais, jo ar tās palīdzību viņi var veidot pozitīvu attieksmi pret sevi un citiem. Savstarpēja atsaucība un iejūtība

starp bērnu un viņu vecākiem tāpat kā mīlestība veicina bērna spēju apgūt jauno. Un mācīšanās tāpat kā mīlestība ir svarīga morālās attīstības sastāvdaļa” (Likona, 2000, 78).

D. Kājiņa un I. Aunīte skaidro – “Mazs bērns ļoti vēlas just, ka cilvēki, kurus viņš mīl, saprot – bērns viens ar daudzām situācijām netiek galā. Taču drošības izjūtu bērnam rada viņa vecumam atbilstoša uzvedības robežu noteikšana, vecākiem tā palīdz saglabāt skaidru prātu un sirdsmieru” (Kājiņa, Aunīte, 2006, 77).

“Vecāku galvenais uzdevums, radīt drošu pamatu, lai bērns vai jaunieš varētu doties pasaulē un arī atgriezties droši zinot, ka viņu gaidīs, atbalstīs gan fiziski, gan emocionāli, mierinās, ja viņš būs satraukts, iedrošinā, ja būs nobijies” (Valsts bērnu aizsardzības inspekcijas, 2008).

Ja mīlāt savus bērnus tad viņi ir pelnījuši jūsu cieņu vairāk nekā jebkurš cits un tā viņi iemācīsies cienīt arī citus cilvēkus savā apkārtnē (Templers, 2009).

Pēc Dž. Boulbija definējuma – “Pieķeršanās teorija izvirza šādus galvenos principus:

- a) tuvām emocionālām attiecībām starp cilvēkiem ir primāra nozīme, un tās veic bioloģisku funkciju; to veidošanos un pastāvēšanas procesu kontrolē kibernetiska sistēma centrālajā nervu sistēmā, izmantojot Es un saskarmes figūras savstarpējo attiecību darbības modeļus;
- b) milzīga ietekme uz bērna attīstību ir tam, kāvecāki viņu ir audzinājuši, īpaši svarīgas ir attiecības ar mātes figūru.

Kad cilvēks (jebkurā vecumā) jūtas drošs, viņš labprāt atstāj savu pieķeršanās figūru un dodas pētīt apkārtni. Kad cilvēks ir uztraucies, noraizējies, piekusis vai slims, viņš cenšas tuvoties savai pieķeršanās figūrai.

...emocionāli pastarpināta saskarsme saglabā savu principiālo nozīmi tuvu attiecību veidošanā visas cilvēka dzīves laikā” (Boulbijs, 1998, 118-119).

A. Vecgrāve ir pārliecināta, ka “Bērnā pieaugušais ir milzīga autoritāte. Tāpēc, lai viņam palīdzētu, noteikti jānodrošina panākumi – lai bērnam rodas azarts, lai viņš izjūt, kas ir panākumi, veiksmē, uzvara. Lai bērns notic pats sev, ka arī viņš var kaut ko labi izdarīt” (Vecgrāve, 1996, 76).

Ir ļoti svarīgi apzināties, ka “audzināšana nevar pastāvēt ārpus sabiedrības, jo tā attīstās līdz ar sabiedrības ražošanas, kultūras un politikas izmaiņām un izvirza audzināšanai noteiktas prasības sociālās attīstības sekmēšanai. Tādēļ arī cilvēka sadarbības un saskarsmes prasmju veidošanās pedagoģiskajā darbībā ir pats svarīgākais sociālais uzdevums.

Agrīnās bērnības posmā mazuļa drošība, aprūpe, vispārējā labklājība un attīstība lielā mērā atkarīga no ģimenes. Veiksmīga un cieš sadarbība starp ģimeni un izglītības iestādi veido savstarpējo sapratni un vienotas prasības ar abām pusēm, veicinot bērna attīstības procesu un sniedzot gandarījumu visiem tā dalībniekiem. Ģimenes pozitīva attieksme, piedalīšanās

pasākumos, cieša saikne starp māju un izglītības iestādi sniedz mazulim drošības izjūtu, ceļ viņa pašapziņu, jo tādejādi ģimene ir apliecinājusi, ka pieņem bērna otru pasauli” (RPIVA, 2002,43).

I. Ū. Roge skaidro – “Brīvās audzināšanas stils padara bērnus dzīvotnespējīgus, liek viņiem būt maziem un atkarīgiem un demonstrē intereses trūkumu par bērnu. Ja bērnam nenosaka likumus un robežas, tas nozīmē, ka viņu intelektuāli un emocionāli pārslogo. Šāds audzināšanas stils liedz veidoties intensīvām cilvēciskām attiecībām. Tas ignorē bērnu eksistenciālās vēlmes, vēlmes pēc emocionālas un sociālas orientācijas, vēlmi pēc individualitātes, tas ir, būt vienreizīgam. Ja audzināšanā – kā brīvās audzināšanās stilā – neievēro šīs bērna vēlmes, rodas sarežģījumi un pārliecības trūkums:

- emocionālā orientācijā. Bērns jūtas slikti grupā, izskatās rīcībnespējīgi, ar lielām grūtībām veido kontaktus ar citiem cilvēkiem. Viņi nejūt, ka citiem cilvēkiem ir nozīmīgi. No tā izriet problēmas, kas liedz pārējiem izturēties adekvāti: tādi bērni neprot distancēties, krīt citiem ap kaklu. Vai arī viņi ir kautrīgi, klusi, pasīvi un atturīgi.
- sociālajā orientācijā. Parasti šādiem bērniem trūkst personīgu paraugu, kuri rāda robežas, likumus un morālas uzvedības vadlīnijas; trūkst paraugu, pēc kuriem bērni varētu orientēties, kuriem varētu pieslieties...
- tieksmē pēc individuālītātes. Brīvās audzināšanas stils neļauj bērniem respektēt un cienīt pašiem sevi.
- vēlme būt stipram. Brīvās audzināšanas stila sekas liek bērniem justies neprasmīgiem un neizlēmīgiem.

Ir ļoti svarīgi noteikt robežas, jo robežu noteikšana brīvās audzināšanas stila ietvaros izvērsas par necienīgu un nevozu cīņu par varu...” (Roge, 2008 53-54).

Arī A. Vecgrāve uzskata, ka bērnam jābūt ir robežām pirmās robežas bērnam ir dienas režīms, noteikta lietu kārtība mājās, ja netiek ievērota lietu kārtība vai dienas režīms, kā arī nav savu noteikumu, bērns var apjukt, viņam rodas satraukums, neizpratne un stress (Vecgrāve, 1996).

Ļoti svarīgi lai vecāki un pedagogi saprot to, ka nevar prasīt no bērniem un gaidīt no bērniem ievērot jebkādas noteikumus, ja viņi paši neievēro šos noteikumus

Bērni labprāt ievērotu dažādus likumus un rituālus, ja viņi tos ikdienā varētu lietot un viņiem kļūtu tuva rituālu un likumu vērtība. Tādēļ pirmsskolām, skolām un ārējām pedagoģiskām institūcijām ar to jānodarbojas, attīstot bērnos nepieciešamās iemaņas, kas regulē un padara par rituālu cilvēku savstarpējās attiecībās ikdienā. Rituāls ne tikai glabā vecos, bet arī rada jaunus paradumus, tas iedrošina, rada vēlmi iepazīt telpu aiz pierastajām robežām (Roge, 2010).

Attīstībai ir vairāki ietekmējoši faktori - Cilvēks attīstās divu faktoru ietekmē: savu iekšējo īpašību un apkārtējās vides ietekmē. Viss atkarīgs no tā, cik lielā mērā cilvēka iekšējā pasaule un apkārtējā vide ir savstarpējā harmonijā. (Laitmans, Jakoviča, Vinokurs, 2006, 18). Pašu pirmo un svarīgāko izpratni par pasauli bērns saņem mājās. Tieši mājās viņa apziņā formējas, sapratne par to, kas ir dzīve, mīlestība, atbildība, izvēles iespējas un brīvība. (Клайд ,Таунсенд, 2001, 46).

A. Vecgrāve akcentē to, ka daudzu bērnu uzvedības problēmas un traucējumi rodas tad, ja viņi neizprot esošo situāciju vai jaunajā situācijā izjūt nemieru un satraukumu, bailes. Jo bērns jūtas stabilāks, par sevi pārliecinātāks un drošāks, jo mazāk ir tā, kas varētu viņu satraukt un radīt nemieru, sasprindzinājumu, padarīt nervozu (Vecgrāve, 1996).

Bērni dzīvojot un augot ģimenēs, kurās valda strīdīga un konfliktējoša atmosfēra pierod pie emocionāli saspringtām situācijām, piemēram – sitīs tikai māti vai...visus vai būs jābēg, vai tomēr nē? ... Pēc šādām smagām stresa situācijām un pārdzīvojumiem bērns vairs nespēj izprast un izjust dabiskas, cilvēciskas attiecības (Vecgrāve, 1996).

Arī A. Ļubļinska ir norādījusi, ka vislielākā nozīme bērna psihes un emocionālai attīstībai ir vecākiem un tuviniekiem, kas ikdienā pavada ar viņiem laiku un atrodas viņa tuvākajā vidē, maziem bērniem tuvākā vide ir ģimene, bērniem - arī pedagogi un grupas biedri (Ļubļinska, 1971).

Ģimenes, kuras ir emocionāli aukstas bērns gūst pieredzi, ka palīdzība un atbalsts nav pieejams, tāpēc iemācās emocijas norīt, par tām nerunāt, nelūgt palīdzību, censties tikt galā ar grūtībām pašam, rezultātā, bērnam netiekot pašam ar sevi galā, emocijas izstumt un pārstāt just (Morozova, 2013).

A. Špona skaidro – “Audzināšana un attīstība ir nepārtrauktā mijiedarbībā. Audzināšana, iedzimtība un vide (dabas un sociālās, mikro-, mezo-,makro-,) ir paši nozīmīgākie cilvēka attīstību noteicošie faktori. Katrā vecumposmā veidojas savas īpašas attiecības ar mikrovidi – ģimeni, klasi utt. Cilvēks pilnvērtīgi var attīstīties tikai sociālajā vidē, pārņemot apkārtējās sociālās vides pieredzi, tiek apgūtas zināšanas, attieksmes, prasmes, veidojas vērtību orientācija, uzvedība, bērns apgūst sociālās lomas” (Špona, 2004, 38-39).

E. Kalvāns atzīmē – “Saskarsmei un pozitīvam emocionālajam kontaktam ir būtiska loma arī vēlākajos attīstības periodos. Piemēram, kustību, uztveres, domāšanas un runas attīstība mazbērna vecumposmā lielā mērā ir atkarīga no vecāku vēlmes kontaktēties ar bērnu priekšmetiski manipulējošās darbības laikā “ (Kalvāns, 2018, 14).

Vecāki ir paraugs bērniem saskarsmē ar citiem bērniem un arī attiecībās ar citiem pieaugušajiem, jo vecāki ir arī paraugs tad, kad veidojas attiecības vai tiek runāts par citiem,

kas atrodas ārpus ģimenes loka, - radniekiem, draugiem, pedagogiem, nepazīstamiem cilvēkiem (Likona, 2000).

Jāpiekrīt autoru uzskatiem, ka “bērns ir absolūtā pieaugušo ietekmē, tapēc viņa neveiksme ir pieaugušo kļūdas. Bērnu nav par ko vainot, jo viņš ir tikai maza būtne ar zināmu īpašību un instinktu komplektu, kas attīstās pieaugušo cilvēku ietekmē. Tāpēc tikai no pieaugušā mēs varam prasīt, lai viņš meklē un pilnveido savu pieeju bērnam, ja grib gūt panākumus” (Laitmans, Jakoviča, Vinokurs, 2006, 248).

“Analizējot bērnu audzināšanas kļūdas, K. Jungs atzīmē, ka tās rodas neveiksmīgu audzināšanas metožu un vecāku nekompetences rezultātā. Bieži vien bērnu audzina pieaugušie, kas paši vēl nav izveidojušies kā personības. Tieši vecākos meklējami nozīmīgākie bērna audzināšanas grūtību cēloņi. Viss nepatīkami pārsteidzošais bērņā lielākā mērā ir saistīts ar vecāku ietekmi uz bērnu nekā ar paša bērna personiskajām īpatnībām. Bērnu nezapzināto negatīvi ietekmē vecāku problēmas, dzīves veids, kā arī tas, no kā tie savā dzīvē atsakās (nerealizētie plāni, tieksmes), atmosfēra ģimenē, atklātības un patiesuma trūkums, vecāku neapzinātie kompleksi un rakstura īpatnības. Arī pārlika bērna piesaistīšana sev nelabvēlīgi ietekmē bērna attīstību, traucē pareizi pielāgoties dzīvei sabiedrībā” (Kalvāns, 2018, 28).

Batņa atzīmē, ka “Darbs ar bērnu prasa īpašu smalkjūtību un piesardzību, spēju, cik iespējams labi, orientēties bērna smalkajā iekšējā pasaulē un apzināties, cik ļoti tā atšķiras no mūsu – pieaugušo – iekšējās pasaules. Bērna personība atrodas attīstības procesā, viņa Ego ir nenobriedis, lielā mērā pakļauts regresam, un aizsardzības mehānismi ir ļoti trausli” (Batņa, 2007, 87).

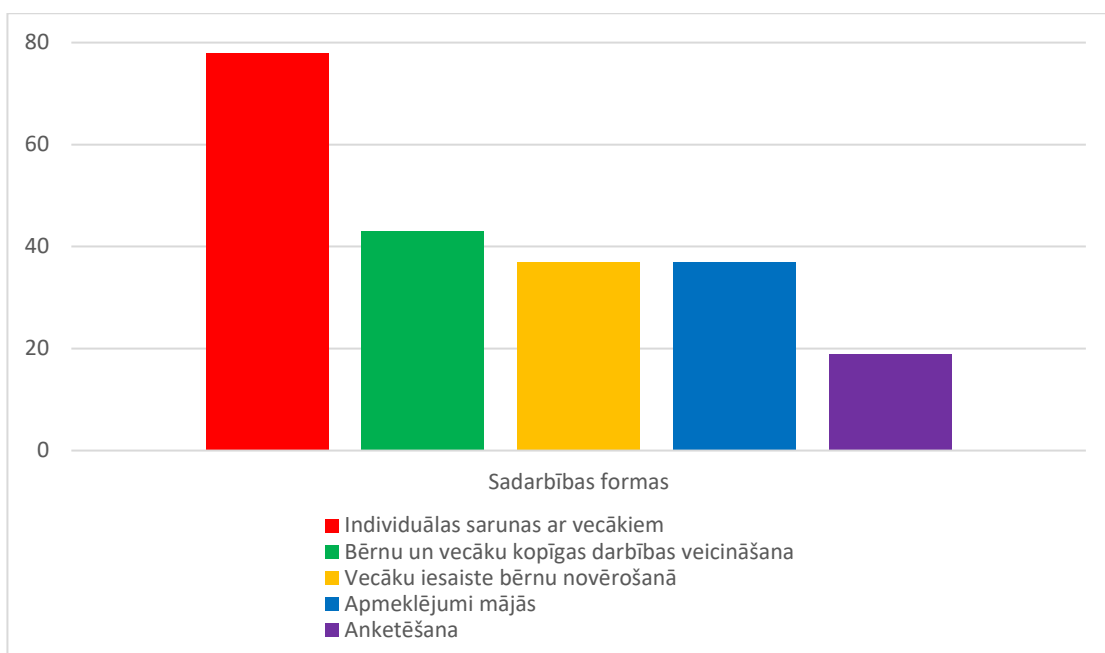
J. Ū. Roge akcentē – “Skaidra valoda un emocionāla noturība ļauj izveidoties savstarpējai cieņai. Partnerība un vienlīdzība attiecībās nevar tikt ievērota visās situācijās; tā ir ilgstošu pūliņu iznākums, procesa rezultāts” (Roge, 2010, 26).

Skolas ir atbildīgas ne tikai par izziņas attīstību, bet arī par bērna attīstību kopumā. Skolotāji var veiksmīgi sekmēt radošo garu, ja uzlūko šo radošā gara ideju par sava veida problēmu risināšanu, bet var arī kavēt, ja nevēlas neko saskatīt. (Geidžs, Berliners, 1998).

Pirmsskolas vecumā bērns intensīvi socializējas, burtiski kopējot apkārtējo cilvēku uzvedību. Bērns vienmēr vēro, uztver iespaidus, iekļauj tos savā atmiņā un pēc tam precīzi atdarina, tāpēc pieaugušajiem, īpaši audzinātājiem, jākontrolē tie uzvedības modeļi, kurus var pārņemt bērns, vienalga, vai tie būtu sadzīvē vai TV ekrānā. Tieši caur emocionālo sfēru uz bērnu iedarbojas pozitīvi paraugi - cilvēki ar savu rīcību, izturēšanos; tādi, kuriem gribas līdzināties; paraugi var būt arī mākslas tēli daiļliteratūrā, uz skatuves, kino u.c, bet emocionāla ietekme ir ne tikai pozitīvajiem paraugiem (Puškarevs, 2001).

Bula - Biteniece atzīst, ka “bērnāmiem piemērotākā audzināšanas vide ir ģimene. Vecākiem rādot piemēru un iesaistoties kopīgās fiziskās aktivitātēs, notiek sekmīgāka bērna attīstība, tomēr biežāk šo funkciju vecāki uztic pirmsskolas izglītības iestādēm, bet pirmsskolas izglītības pedagoģu uzdevums ir pilnveidot ģimenē apgūtās pamatprasmes un sagatavot bērnu pamatizglītības ieguvei, ko ne vienmēr var realizēt, jo ir jāpilda ģimenes funkcijas” (Bula-Biteniece, 2011, 6).

Kā akcentē RPIVA autoru kolektīvs - “pirmsskolēns savā dzīvē jau parasti apgūst daudzveidīgas pašaudzināšanas darba formas, kas mērķtiecīgi sekmē attīstību. Īpaši tas izpaužas bērniem, kas vienlaicīgi atrodas ģimenes un bērnudārza atšķirīgā audzināšanas vidē. Svarīgi, lai pedagoģi atzītu ģimenes kā pirmās audzinātājas primāro lomu. Līdz brīdim, kas bērns uzsāk mācības pirmsskolas iestādē, viņš jau ir daudz ko apguvis ģimenē. Pirmsskolas iestādes pedagoģi turpina attīstīt sākotnējās attiecības, kas izveidojušās starp bērnu un ģimeni, dodot iespēju ģimenei piedalīties visos programmas aspektos, arī bērnu attīstības vērtēšanā. Ģimenes līdzdalība ir ļoti svarīga, lai nostiprinātu un paplašinātu grupā apgūtās zināšanas, kā arī lai grupā organizētu nodarbības par bērnu interesējošām tēmām un papildinātu mājās iemācīti. Saikne starp mājām un pirmsskolu atspoguļo cieņu un kopdarbību. Lai sadarbība būtu rezultatīva, prasmīgi jāizvirza tās uzdevumi. Lai ģimenes līdzdalība būtu sekmīga, nepieciešams radīt apstākļus, kas vecākus rosinātu aktīvi iesaistīties sadarbībā ar pirmsskolu. Priekšnosacījumi sekmīgai ģimenes un pirmsskolas sadarbībai ir ģimenes pedagoģisko vajadzību izzināšana. Pedagoģam labi jāpazīst ne tikai audzēknis, bet arī viņa ģimene. Pirmsskolas un ģimenes labu attiecību pamatā ir savstarpēja izpratne, cieņa, spēja pieņemt atšķirīgo un darbošanās bērna labā. (RPIVA, 2005, 35) Sadarbības formas (skat. 2. attēlu).

2. attēls Skolotāju izmantotās metodes sadarbībā ar ģimeni, vecāku un bērna izziņa (RPIVA, 2002, 35)

A. Špona ļoti precīzi atzīme, ka pirmsskolas izglītības iestādē bērni ierodas no dažādām ģimenēm, dažādām vidēm ar ļoti atšķirīgu audzināšanas stilu, mēdz būt, ka arī audzinātājam ir savs stils, ar ko viņa veido grupu (Špona, 2004).

“Bērnudārza sākums ir ļoti svarīgs un nopietns posms bērnā dzīvē, nekā mums tas ārēji šķiet. Tāpēc ir svarīgi šo sākumu veidot pēc iespējas veiksmīgāku, lai tas nekļūtu traumējošs, neatstātu neatgriezeniskas sekas” (Vecgrāve, 1996, 143).

Ja cilvēka nākotne atkarīga no rakstura iezīmēm, tad galvenais audzināšanas mērķis – palīdzēt bērnam veidot tādu raksturu, kas aizvedīs viņu īstajā dzīvē, nodrošinās, drošību, auglību un prieku. Vecākiem un visiem, kas strādā ar bērnu derētu to atcerēties. Galvenais mērķis audzināšanā, attīstīt bērnā raksturu, kas spēs nākotnē nodrošināt labklājību. (Клауд, Таунсенд 2001).

A. Vorobjovs atzīmē, ka “saskarsmē kā divpusējā informācijas apmaiņas un vērtēšanas procesā ļoti bieži var notikt kontakta “pārtraukums” vai samazināties tā dziļums un intensitāte no vienas puses, kā arī var notikt partneru pilnīga izvairīšanās no kontaktiem. Šīs parādības, kas pazemina saskarsmes efektivitāti vai traucē tās norisei, sauc par barjerām. Temperamentu barjeras, rakstura barjera, negatīvo emociju barjera, ciešanu barjera, naida barjera, riebuma un pretīguma barjera, nicināšanas barjera, baiļu barjera, vainas un kauna barjera, slikta noskaņojuma barjera” (Vorobjovs, 2002, 224-225).

Nevar nepiekrīt E. Pagrabas uzskatiem, “psihologi uzsver, ja ģimenei un skolai nebūs attiecību, kas balstās uz līdztiesību, savstarpēju cieņu un uzticēšanos, tad neko vairāk kā karu starp abām paaudzēm sagaidīt nevarēs” (Pagraba, 2006, 12).

Vecāku, pedagogu un apkārt esošo cilvēku iesaistīšanās nozīmē, ka bērni apgūst prasmes ne tikai pirmsskolā, bet arī ārpus tās. Strādājot ar kopīgu mērķi un cenšoties saprast bērnus, pirmsskola, ģimene un vietējā sabiedrība var ievērojami palīdzēt bērnam gūt panākumus (Geidžs, Berliners, 1996).

“Mūsdienās ir ļoti aktuāla problēma – Skolai bieži vien daļēji jāuzņemas tās funkcijas, ko agrāk pildīja ģimene. Tam ir vairāki iemesli, piemēram, pārmaiņas ģimeņu struktūrā un stabilitātē (arī vecāku izbraukšana darbā uz ārzemēm), kaimiņattiecību un paplašināto ģimenes attiecību pārrāvums, pieaugoša mediju ietekme, garīgās veselības problēmas u.c. Līdz ar to daļa skolēnu atnāk uz skolu ar nepietiekamām prasmēm vadīt savu uzvedību, pārvaldīt emocijas, organizēt savu darbību, sekmīgi sadarboties ar apkārtējiem, izprast dažādu sociālu situāciju nozīmi utt. “ (Martinsone, Niedra, 2013, 6).

A. Špona secina, “lai sadarbība ar vecākiem būtu efektīva, ir nepieciešams izmantot dažādas sadarbības formas. Darbā ar vecākiem lietderīgi apvienot kolektīvās un individuālās darba forma” (Špona, 2004, 127).

“Lai noritētu veiksmīga sadarbība skolotājiem būtu:

- jāveic pirmais solis ceļā uz labu sadarbību,
- jāatsakās no aizspriedumiem un jābūt gataviem sazināties ar katru vecāku;
- jāuzskata, ka sadarbības efektivitāte ir atkarīga no abām pusēm;
- jāpiešķir vecākiem tādas pašas tiesības, kādas viņi vēlas;
- jārada draudzīga un mierīga atmosfēra sarunai;
- jāiesaista visus vecākus sadarbībā;
- jāņem vērā un mierīgi analizēt kritiku .

Pozitīvu pedagoga un bērna saskarsmi veido savstarpējas saprašanās mehānismi, piemēram, empātija, kad partneri iedziļinās viens otra pārdzīvojumos. Pedagoga pozitīva attieksme un nostāja bērnam rada labvēlīgu iespaidu un vēlēšanos sadarboties” (RPIVA, 2002, 103).

Kā apraksta A. Špona, ka “Skolotājs ir tā dzīvā saikne starp paaudzēm, kas nodrošina bērniem un jauniešiem uz nākotni vērstu, progresīvu ideju apguvi. Ikviens skolotājs ir audzinātājs. Skolotāju kopīgā darbā ik dienas vēro vismaz 100 acu pāru, kas cer ieraudzīt gudrību, eleganci, skaistumu, taisnīgumu gan ārējās izpausmēs, gan iekšējās - īpaši jau psiholoģiskos līdzpārdzīvojumos. Ikviens skolēns uz atdarināšanas psiholoģiskā mehānisma

pamatiem, arī mērķtiecīgi un apzināti sevī ir veidojis skolotāju labākās īpašības, uzvedības kultūru, sabiedriskumu, macīties mācīties, strādāt” (Špona, 2004, 161).

Pozitīva komunikācija veicina sadarbību, turpretī negatīvi izteikumi var izsaukt pretestību un dusmas. Arī rūpes un kritiku iespējams paust bez pārmetuma, tadēļ iesakām “grūtas” sarunas ar pozitīvo. (Martinsone, Nīmante, Daniela, 2013).

Gan klasē, gan mājās bērns jāaudzina saskaņā ar vienotiem principiem, noteikumiem un vērtībām. Viņam nav no pedagoga jādzird viens, bet mājās pavisam, - kas cits. Visam jābūt vienotam- jāveido nevis divas dažādas vides, bet gan viena vienota vide, par kuru mums arī kopīgi jā rūpējas. (Laitmans, Jakoviča, Vinokurs, 2006).

Katrs skolēns ir skolotāja iekšējās pasaules atspoguļojums, jo ārējais atspoguļo iekšējo, tas ir, skolotājs ap sevi redz to, kas apslēpts viņā pašā. No tā izriet secinājums, ka jebkura skolotāja agresīva uzvedība pret skolēniem atspoguļojas uz pašu skolotāju, jo apkārtējā pasaule ir pašu domu, uzvedības, emociju, attieksmes precīzs rezultāts, spogulis. (Bikše, 2008).

“Ņemot vērā, ka skolotājs ir skolēna uzticības persona, būtu vēlams, lai viņa atbalstu saņemtu ikviens – gan talantīgs, gan “ar grūtu galvu”, gan bagāts, gan nabags, gan vesels, gan slims, gan čakls, gan ne tik čakls, kā mums gribētos.

Bērna attiecības ar pedagogu veidojas ar pedagoģiskās saskarsmes palīdzību. Pedagoģiskā saskarsme ir skolotāju un bērnu savstarpējo kontaktu tapšanas un attīstības process, kuru rada kopdarbības vajadzības” (RPIVA, 2002, 117).

“Ja grupas, klases darbībā skolotājām izdodas sadarboties ar skolēniem kā principiāli līdztiesīgiem, par spīti pieredzes un vecuma atšķirībām, tad viņu starpā veidojas attiecību sistēma **subjekts subjekts**. Šādā situācijā visveiksmīgāk notiek mijiedarbība un audzināšanas darbs ir maksimāli efektīvs” (Špona, 2004, 162).

Kā tiek akcentēts teorētiskajā literatūrā, no vecākiem ir un būs atkarīgs kāda būs bērna emocionālā reakcija, attieksme pret citiem. Bieži vien vecākiem trūkst pacietības tūlītēja rezultāta gaidīšanai, vienotu prasību trūkums, tieši šajos gadījumos ģimenei nāk palīgā pedagogs, iesakot vai kopā ar vecākiem meklējot to labāko, piemērotāko risinājumu, lai pozitīvi sekmētu pirmsskolēna attīstību.

Ļoti jāpiestrādā pie katra bērna emocionālas attīstības, bet tas var notikt tikai ciešas un cieņas pilnas sadarbības rezultātā.

Svarīga nozīme ir audzinātājam, viņas personībai, pieredzei un profesionālajām īpašībām, lai vienmēr ir vēlme izprast bērna sajūtas, emocionālo noskaņojumu.

3. Bērnu emocionālās attīstības sekmēšana vecāku un pedagogu sadarbībā – praktiskais pētījums

3.1. Pētījuma metodoloģijas un pētījuma bāzes raksturojums

Lai rastu atbildes uz neskaidriem jautājumiem, gūtu lielāku izpratni par pirmsskolas vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšanu pedagogu un vecāku sadarbībā, darba autore veica empīrisku pētījumu.

Pētījuma būtība: gūt izpratni, cik liela nozīme ir sadarbībai vecāku un pedagogu starpā, cik lielā mērā tas sekmē pirmsskolas vecuma bērnu emocionālo attīstību.

Pētījums tika veikts X pirmsskolas izglītības iestādē, novērojuma pētījumā piedalījās 10 bērni, intervēšanā piedalījās 9 pedagogi un anketēšanā 18 bērnu vecāki.

Pētījuma empīriskajā daļā tiek izmantotas vairākas metodes:

- pirmsskolas vecuma bērnu novērošana;
- pedagogu intervēšana
- vecāku anketēšana,
- rezultātu apstrāde un analīze.

Novērošana ir empīriski sociālo pētījumu daļa, metode, lai iegūtu sistemātizētus datus par noteiktu pētāmās grupas darbības aspektu. Novērot var – mācīšanās formas, struktūru, grupas klimatu, prasmes u.c. Novērošanas laikā uzmanība tiek pievērsta personības īpašībām, verbālai un neverbālai komunikācijai, darbībai, prasmēm, emocijām utt. (Sokolova, 2010)

Novērojums ir objekta mērķtiecīga uztvere bez aktīvas iesaistīšanās tā uzvedībā.

Šī metode ir vispiemērotākā pirmsskolas izglītības iestādē, jo autore vēlas izziņāt bērnu attieksmes, dabiskās darbības pirmsskolas izglītības iestādē, lai iegūtu informāciju, par bērnu emocionālo attīstību un sadarbības prasmēm.

Aptauja ir sākotnējās informācijas ievākšanas metode, kas paredz uzdot pētāmajai kopai mutiskus vai rakstiskus jautājumus, kuri satur pētījuma problēmu empīriskā līmenī, kā arī iegūto atbilžu statistisko apstrādi. (Aptaujas formas, [www. e-formas.lv/aptauju-akademija/aptaujas metode](http://www.e-formas.lv/aptauju-akademija/aptaujas-metode)).

Aptaujas tiek izmantotas, lai ievāktu informāciju no vai par cilvēkiem, lai aprakstītu, salīdzinātu vai izskaidrotu to zināšanas, sajūtas, vērtības un uzvedību.

Aptaujas metode nozīmē divus iespējamus aptauju paņēmienus:

Intervija. Aptaujas veids, kas paredz informācijas iegūšanu, respondentam un pētniekam atrodies sociāli psiholoģiskā mijiedarbībā. Intervijas būtība ir informācijas ieguve, pastāvot iespējai sekot līdzi intervijas laikā sniegtās informācijas patiesīgumam, kā arī intervētāja un respondenta personīgā saskarsme nodrošina aptaujas jautājumu pilnīgāku izpratni un atbilžu sniegšanu. Intervija ļauj iegūt informāciju par viedokļiem, uzskatiem, priekšstatiem un motīviem.

Intervijas mērķis noskaidrot no pirmsskolas pedagogiem, cik nozīmīga ir emocionālā attīstība pirmsskolā, kā vecāki ar audzinātājiem sadarbojas, kā tas var ietekmēt audzināšanas kopējo procesu.

Anketēšana. Tās būtība - respondentam patstāvīgi jāaizpilda anketa vai aptaujas lapa, kas viņam ir saprotama. (Aptaujas formas, <http://www.e-formas.lv/aptauju-akademija/aptaujas-metode>). Tā ir cilvēku aptauja izmantojot speciālas veidlapas, kurās doti jautājumi.

Autore vecākiem piedāvā anketu, lai noskaidrotu, kāda ir vecāku attieksme pret grupas pedagogiem, cik lielā mērā viņi sadarbojas ar pedagogiem, cik ļoti uzticas, kā saprotas.

Jāakcentē tas, ka veiksmīga pedagogu un vecāku sadarbība ir iedomājam tikai tad, ja viņu attiecību pamatā ir abpusēja uzticēšanās un izpratne.

Rezultātu apstrāde un analīze ļauj apkopot iegūtos novērojumu, anketēšanas rezultātus, lai nonāktu pie secinājumiem, rastu atbildes un izprastu, cik nozīmīga tātad ir vecāku un pedagogu sadarbība pirmsskolas vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšanā.

3.2. Praktiskā pētījumu rezultātu analīze

Uzsākot pētījuma pirmsskolas izglītības iestādē X, autore to uzsāka ar 10 bērnu novērošanu, no tām 3 meitenes un 7 zēni, pētījumā tika izmantota slēptā novērojuma metode – bērni netika informēti par to, ka tiks novēroti, lai varētu redzēt viņu dabiskās rīcības, ikdienišķās situācijas, komunicējot, sadarbojoties, rotaļājoties un piedaloties nodarbībās ar citiem bērniem, pedagogiem un vecākiem.

Pirms izzināt bērnu emocionālo attīstību, sadarbību, komunikāciju ar citiem bērniem, autore nedaudz apraksta katru bērnu (skat. 1. tabulu).

1. tabula. Y grupiņas bērnu raksturojums

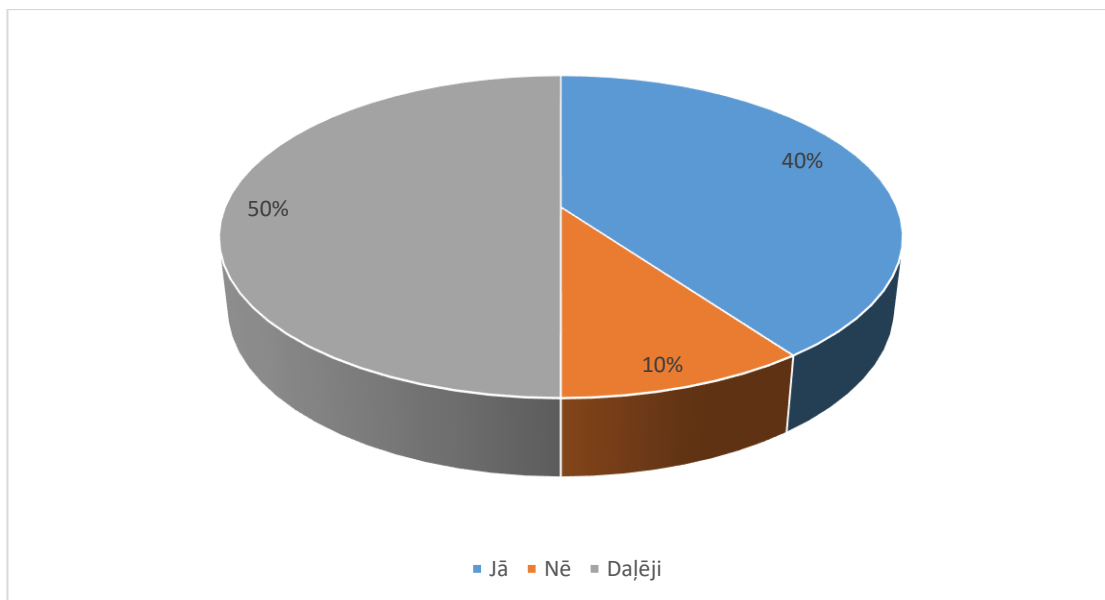
Vārds	Vecums	Apraksts par bērnu
Markuss	4 gadi	nedrošs, vairāk ir vienpatis, maz komunicē ar citiem bērniem
Mārtiņš	4gadi	ļoti prātīgs zēns, draudzīgs, vairāk patīk uzturēties pie skolotājas
Madara	5 gadi	Emocionāla, ja kaut kas neizdodas ļoti pārdzīvo, vēlas vienmēr palīdzēt citiem, pieklājīga, draudzīga
Kārlis	5 gadi	pozitīvi noskaņots, palīdz citiem, patīk dejot
Henrijs	3 gadi	mierīgs, grūti sevi nodarbināt, ņem citiem visu nost, nekomunicē ar bērniem
Sandis	4 gadi	lēns, kluss, prot pieņemt palīdzību no citiem
Patriks	5 gadi	grib vienmēr būt pirmais, komunicē ar citiem bērniem, grūtības ir sastrādāties
Liene	3 gadi	Draudzīga, nedaudz kautrīga, iesaistās nodarbībās, pieklājīga
Undīne	5gadi	Grib būt uzmanības centrā, grūti sadarboties ar citiem, emocionāla, daudz zīmē, vienmēr visu vēlas pabeigt līdz galam
Valters	3 gadi	Kluss, lēns, nav fiziski aktīvs, draudzīgs, izpalīdzīgs, nav pacietības iesākto pabeigt līdz galam

Pirms novērojuma tika izvirzīti kritēriji, katrs tika novērtēts trīs rādītājos 1-jā; 2- daļēji, 3 – nē. Lai būtu vieglāk novērot, tika sagatavots un pielietots novērošanas protokols (skat. 1. pielikumu).

Bērnu darbība tika vērotā gan grupiņā, gan rotaļnodarbība, gan pastaigas laikā, brīvajā laikā, komunikācijā ar vecākiem, kad ierodas pakal, nodarbībās pie citiem pedagogiem, dažādos grupu, pāru darbos.

Aplūkojot rezultātus par bērnu sadarbību ar pieaugušajiem (skat. 3. attēlu) varam secināt, ka no desmit bērniem, puse daļēji sadarbojas ar pieaugušajiem, viens bērns nesadarbojas, četri sadarbojas ļoti labi, novērojumi tika veikti vērojot bērnu sadarbību ar skolotāju palīgu, gan ar vecākiem, gan citiem pedagogiem. Nākas secināt, ka sadarbības prasmes tomēr jāpilnveido, bērniem ir jāieklausās pieaugušo norādījumos, pamudinājumos, aizrādījumos, iedrošinājumos. Bērniem jāveido pozitīva saskarsme ar pieaugušajiem, jāpaļaujas, jāievēro noteikumi, jāciena pieaugušā viedoklis. Lai to varētu veikt sekmīgi gan pedagogiem, gan vecākiem jāvienojas par kopīgiem mērķiem, noteikumiem, kuri bērniem jāievēro.

Svarīgi atcerēties, kādu attieksmi no mums, pieaugušajiem (vecākiem, pedagogiem), saņems bērni, tādi arī viņi veidosies (Kājiņa, Aunīte, 2006).

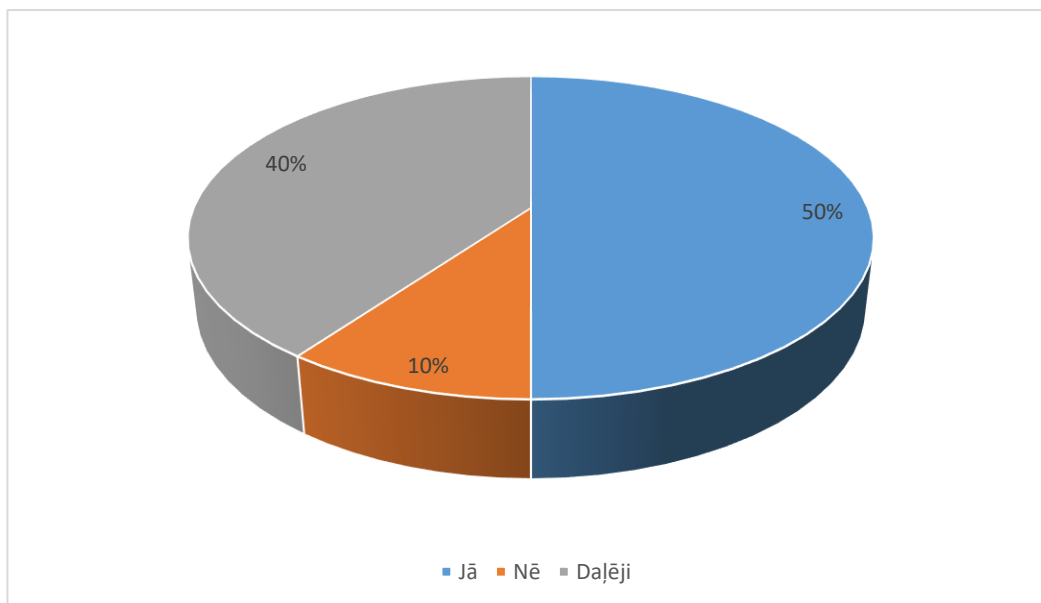

3. attēls Sadarbība ar pieaugušo rādītāji

Balstoties uz rezultātiem (skat. 4.attēlu) varam secināt, ka lielāka daļa bērnu savā starpā sadarbojas labprāt un ar prieku. No visiem bērniem pieci bērni spēj atrast kopēju valodu ar citiem, diemžēl pagaidām vienam bērnam tas sagādā grūtības, daļēji sadarbojas četri bērni, tas

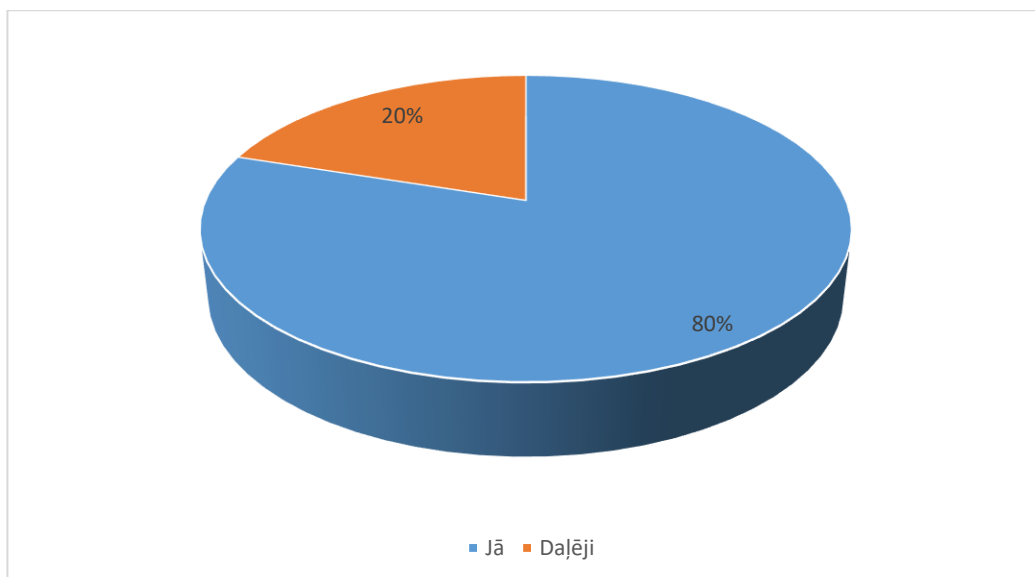
liecina, ka reizēm nepieciešama pieaugušā iejaukšanās, ja rodas nesaskaņas un bērni tās nerisina pieņemamā formā. Pirmsskolā ir ļoti būtiski, ka bērni spēj sarunāties, saprasties, sadarboties un sasniegt mērķi, pedagogam jācenšas šiem bērniem sadarbības prasmes pilnveidot.

G. Svence uzsver, ka tieši “pirmsskolas vecumā bērni turpina apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas ar pieaugušajiem un vienaudžiem, apgūt saskarsmes normas un etalonus” (Svence, 1999, 94).

4. attēls Sadarbība ar bērniem rādītāji

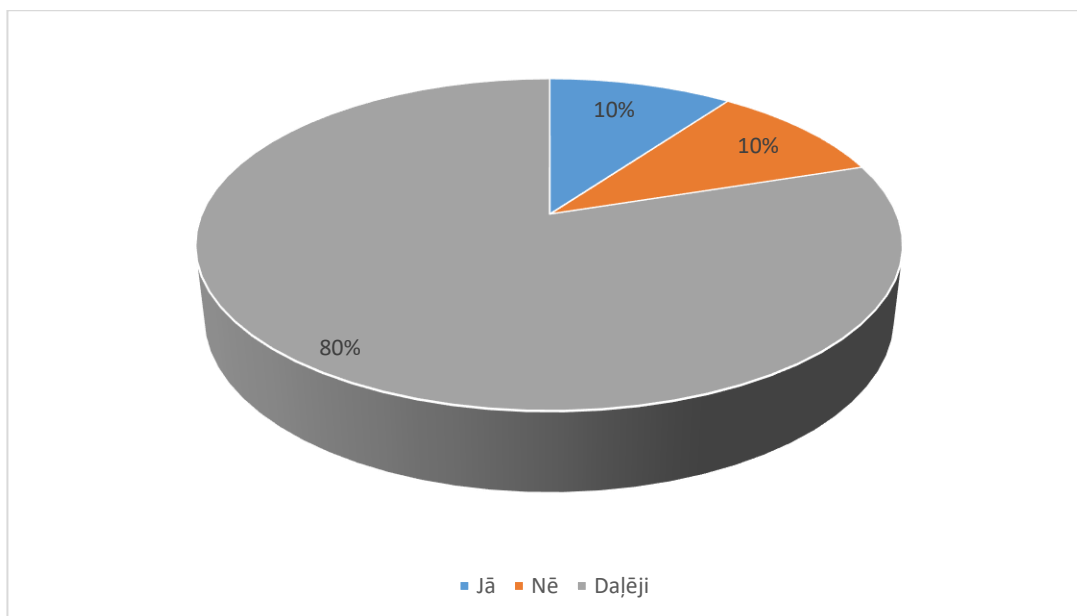
Vērojot dažādas nodarbības nākas secināt, ka bērni labprāt iesaistās grupu rotaļās to varam arī redzēt kopējos novērojumu rādītājos (skat. 5.attēlu). No desmit bērniem astoņi piedalās dažādās grupu aktivitātes, rotaļās, divi tomēr reizēm nevēlas iesaistīties, audzinātājam jāmotivē, jāieinteresē šo bērnus. Pedagogam jāplāno savas nodarbības tā, lai visi bērni varētu atrast to, kas viņiem interesētu.

5.attēls Iesaistās grupu rotaļās- rādītāji

Autore secina, ka bērniem savu un citu rīcību šajā grupā vērtēt diemžēl spēj tikai viens no bērniem, pārējie septiņi tikai daļēji un viens no bērniem nespēj vērtēt savu rīcību, (skat. 6. attēlu) iespējams, ka tāpēc, ka tas ir visjaunākais no grupas bērniem. Pareizas audzināšanas rezultātā bēnos izveidojas pienākuma jūtas pret citiem, pret saviem pienākumiem, lietu kārtību. Tāpēc svarīgi rūpēties, lai bērni apgūst savai izpratnei atbilstošas zināšanas. Bērniem vispārējas attīstības sekmēšanā ir ļoti svarīgi, lai no viņa tiktu prasīta atbildība par savu rīcību, lai spētu to pamatot.

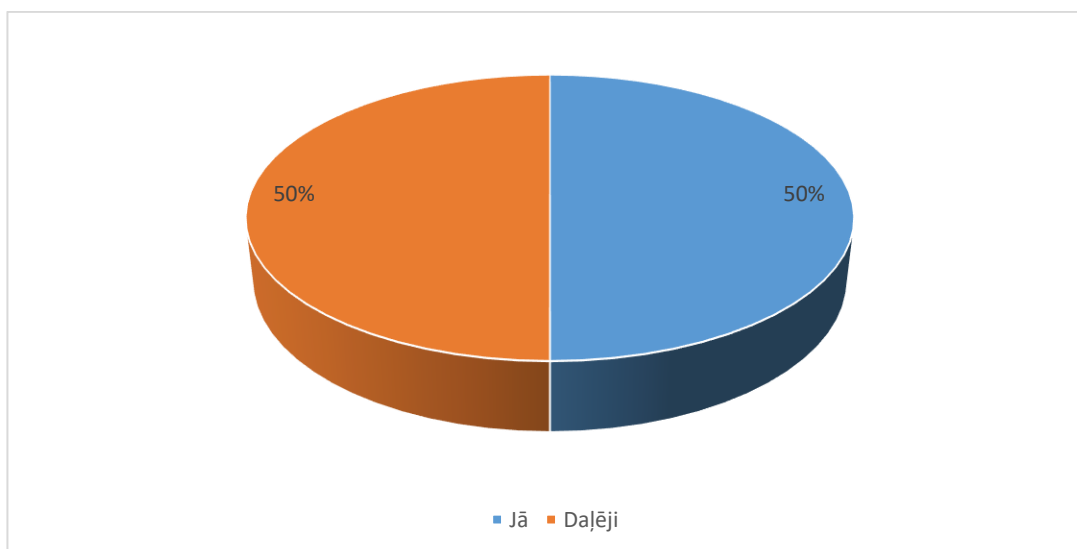
Ja vēlamies, lai bērni būtu draudzīgāki, cienītu viens otru un būtu savstarpēji uzmanīgāki, tad mums jāsniedz atbalsts tiem bērniem, kuri tādi ir vai cenšas būt, un jādod iespēja arī citiem bērniem to iemācīties (Martinsone, Niedra, 2013).

6. attēls Vērtē savu un citu rīcību – rādītāji

Aplūkojot attēlu (skat. 7.attēlu) varam secināt, ka puse no novērotājiem bērniem ļoti labi pauž sajūtas un attieksmes par radošo darbu, dzirdēto, redzēto, izrāda empātiju un ir ieinteresēti, otra puse gan daļēji, jo reizēm ir izklaidīgi, grūti ieinteresējami, reizēm mēdz darīt blakus lietas.

G. Svence uzskata, ka “pieaugušais ir atdarināšanas etalons, prasmju un iemaņu eksperts, palīgs, kopīgas darbības organizētājs, pašvērtējuma un sociālās kompetences veidotājs. Tieši no pieaugušā ir atkarīgs, vai bērnā veidosies kompetences apziņa (es varu!man izdodas!) vai vainas un šaubu izjūtas” (Svence, 1999, 69).

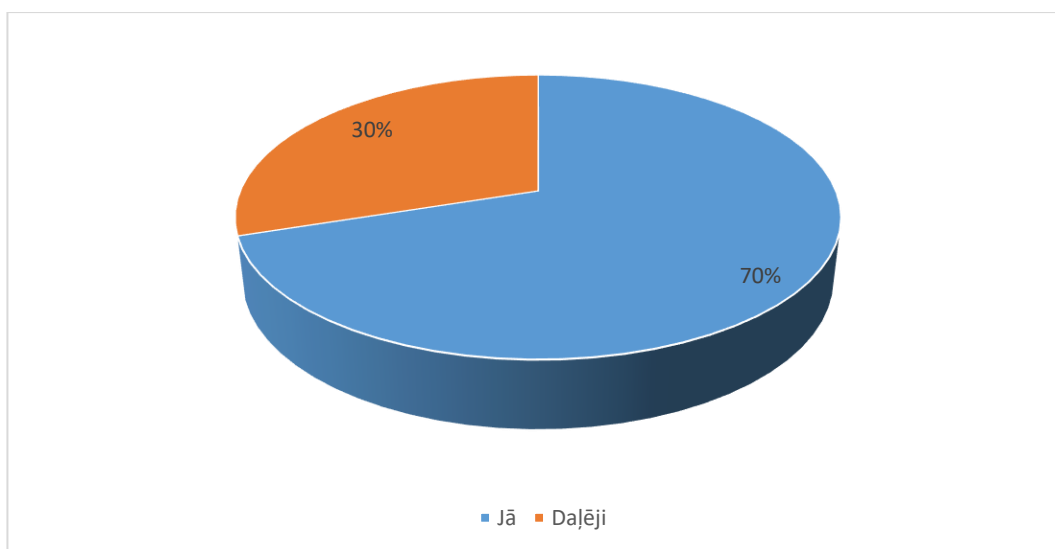

7. attēls Pauž savas sajūtas, attieksmi, par radošo darbu – rādītāji

Vērojot nākamo attēlu (skat. 8. attēlu) varam secināt, ka lielākā daļa, septiņi bērni pazīst emocijas un pauž tās atbilstoši, tomēr trīs no bērniem daļēji pauž emocijas atbilstoši. Rezultāti tomēr ir pozitīvi, jo nav neviena, kas neatpazītu emocijas.

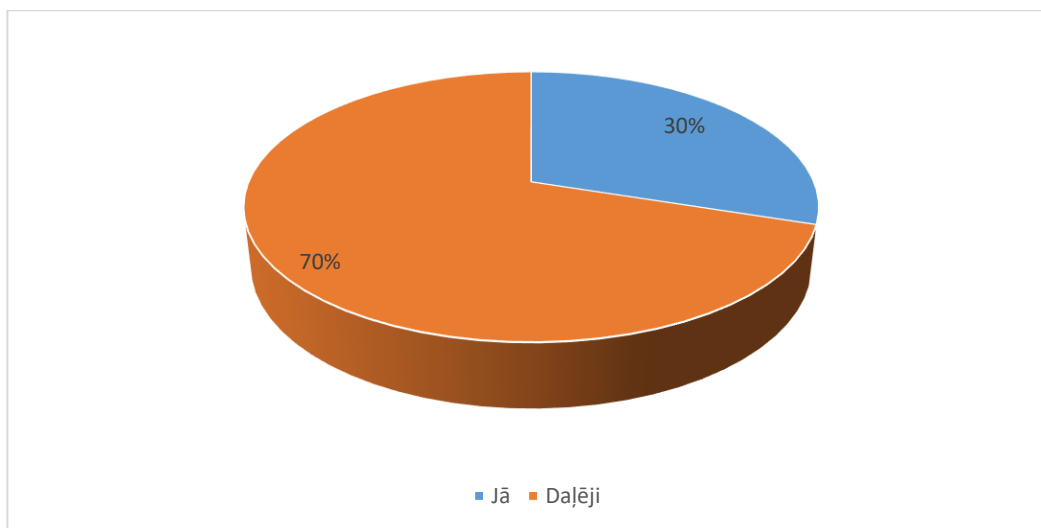
Par emocijām runāt ne vienmēr ir viegli un patīkami, taču tās ir jāprot pazīt un attiecīgajās situācijās arī apvaldīt, arī A.Vecgrāve savā teorētiskajā literatūrā vairākkārt ir norādījusi, ka galvenais tas, lai bērni izprot savas sajūtas, lai saprota, kas ar viņiem notiek. Svarīgi ir nosaukt savas emocijas, vai esmu priecīgs, bēdīgs, ko es ar to varu darīt.!

Jo pozitīvāka atmosfēra bērni mācās un rotaļājas, jo vairāk izdalās bērniem prieka hormoni un bērnus pārņem pozitīvas emocijas, izpausme un izpratne par emocijām ir atkarīga no audzināšanas un pieklājības noteikumiem. Bērns var būt izcils prātā, bet nespēj savākt emocijas, neviens nav, kas māca, ko darīt ar šīm savādajām sajūtām, emocijām – bērns nav līdzsvarā ar sevi.

8. attēls Pazīst emocijas un pauž tās atbilstoši –rādītāji

Pēdējā novērojuma protokola rādītājā (skat. 9. attēlu) var redzēt, ka lielāka daļa no bērniem, tas ir septiņi bērni diemžēl tikai daļēji spēj iejusties un izprast citu emocijas, izrāda līdzjūtību daļēji, vairāk tās izpaužas ar to, ka jūt līdzīgi vairāk saviem draugiem, biedriem ar ko pavada dienu rotaļājoties vai darbojoties. Tikai trīs bērni pauž pilnībā līdzjūtību citiem, sniedz palīdzību, atbalstu, ja tas nepieciešams. Līdzjūtības un rūpes attiecībā pret cilvēkiem rodas daudziem pirmsskolas vecuma bērniem, ne tikai rotaļu situācijās, bet reālajā dzīvē (Hemov, 1995).

9. Attēls Spēj iejusties un izprast citu emocijas - rādītāji

Lai sekmīgi veicinātu pirmsskolas vecuma bērnu emocionālo attīstību pedagogam jāturpina piedāvāt dažādas rotaļas, grupu nodarbības, jāizmanto pēc iespējas vairāk dažādas apmācību formas, kas to efektīgi sekmētu.

Audzinātājiem jāveic kopā ar bērniem apzināti emociju attīstības vingrinājumi, jo ļoti nozīmīgi, lai bērns spētu emocijas atpazīt gan sevī, gan citos un vienmēr būtu iespēja runāt par savām izjūtām.

Otrā metode, kuru izmantojas darba autore ir intervēšana. Tika intervēti 9 pirmsskolas skolotāji, kuri strādā šajā pirmsskolas iestādē. Intervijas norisinājās individuāli, klātienē. Pedagogiem vajadzēja atbildēt uz 6 uzdotajiem jautājumiem. (skat. 3. pielikumu). Intervijas mērķis bija noskaidrot, kāds ir pedagogu vērtējums, skatījums, cik ļoti svarīga ir bērnu emocionālā attīstība pirmsskolā vai tā kaut kādā mērā sasaistāma ar vecāku un pedagogu pozitīvu sadarbību.

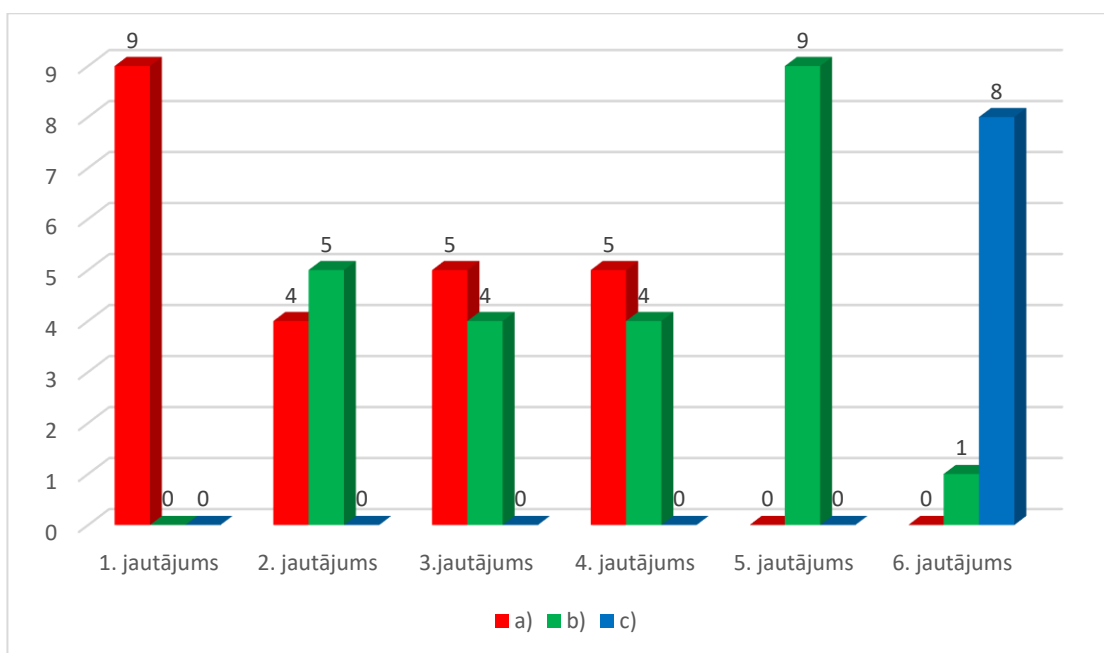
Analizējot pedagogu atbildes, (skat. 10. attēlu) var secināt, ka audzinātājas visas uzskata, ka emocionālai attīstība ir ļoti liela nozīmē bērna audzināšana, jo visi pedagogi uz pirmo jautājumu atbildēja pārliecinoši jā. Uz otro jautājums, kas bija – kāds, Jūsprāt, Jūsu grupiņā ir bērnu emocionālais attīstības līmenis, vairāk kā puse respondentu atzīmēja, ka grupā ir vidējs emocionālais attīstības līmenis, tas liecina, ka pedagogiem jācenšas vismaz pirmsskolas izglītības iestādē, sekmēt emocionālo attīstību, jo kā uzsver I.Puškarevs - “Emocionālā elementa nozīmi mācību un audzināšanas procesā skolā nav iespējams pārvērtēt. Zināšanu apguvi mācību stundās būtiski ietekmē saskarsme, psiholoģiskais klimats, emocionālais tonuss” (Puškarevs, 2001, 68).

Uz trešo jautājumu un ceturto, pedagogiem atšķīrās uzskati, jo esot citi faktori, kas ir nozīmīgāki un citas prasmes, tā uzskatīja daļā respondentu.

Runājot par piekto jautājumu, kas ir par sadarbību, vairākums pedagogu nevērtē to kā apmierinošu. Tas liecina par to, ka ir uz ko tiekties, pie kā piestrādāt, meklēt risinājumus.

Sniegtās atbildes uz sesto jautājumu, kam jāuzņemas galvenā atbildība par pirmsskolas vecuma bērna izglītošanu un audzināšanu, gandrīz visi respondenti atbildēja, ka pirmsskolai kopā ar vecākiem. Tas liecina tikai par to, ka kopīgi mēs varam nonākt pie kāda rezultāta un kopīgi varam sekmēt bērna emocionālo attīstību. Pedagogiem ir jāmeklē pozitīvs ceļš uz sekmīgu sadarbību, jo tas veicinās arī bērnos pozitīvismu. Ir pedagogi, kas lieliski prot komunicēt ar vecākiem ne tikai formālu pasākumu ietvaros, bet pēc būtības – tā, lai vecāki jūtas iesaistīti un bērnam šī sadarbība nāk par labu.

Komentējot savas atbildes pedagogi stāstīja gan pozitīvus, gan negatīvus piemērus. Satraucoši fakti - ir vecāki, kas ir ļoti aizņemti un rūpes par bērnu audzināšanu ir uzticētas vecvecākiem, vecāki nevēlas ieklausīties pedagogu ierosinājumos, ieteikumos par bērna pozitīvu disciplinēšanu, ir daudz bērnu, kuri aug nelabvēlīgās ģimenēs, vecāki strādā ārzemēs utt.

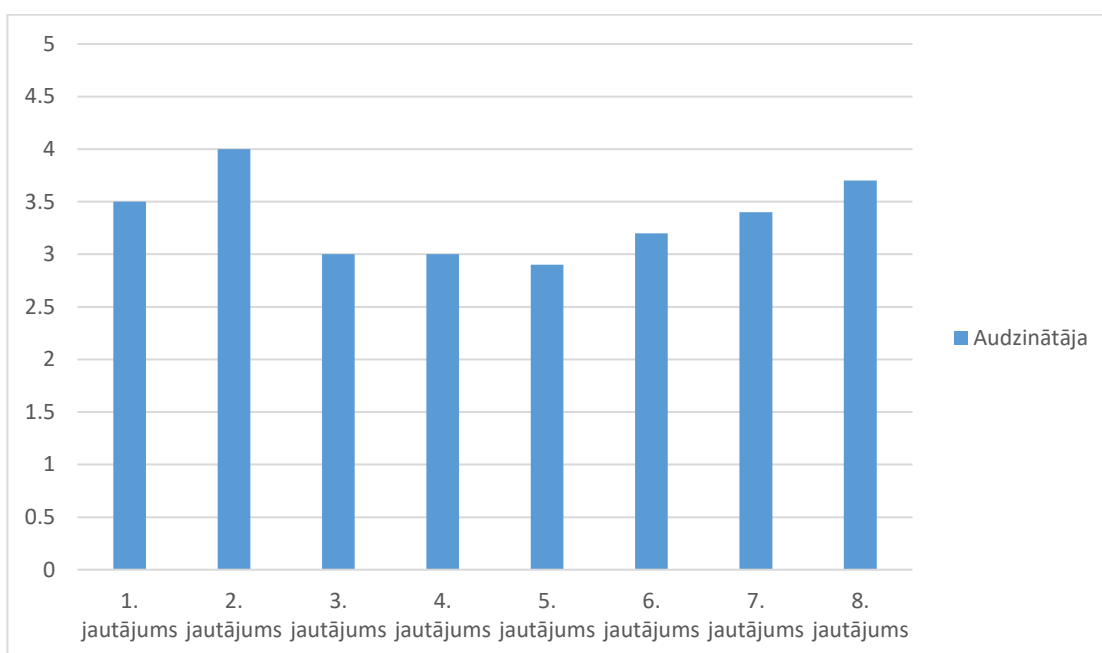
10. attēls pedagogu intervijas rādītāji

Pirmsskolas izglītības pedagogiem ir jāanalizē savs darbs, kā arī jāizprot, kāpēc un kā viņi to dara, jāizplāno savas rīcības sistemātiska pieeja, kā arī jāspēj prognozēt gala rezultātus.

Pedagogam jābūt ieinteresētam it visā, kas saistīts ar bērnu, arī teorētiskajā literatūrā tiek akcentēts, ka “Pedagogam labi jāpazīst ne tikai audzēknis, bet arī viņa ģimene (RPIVA, 2005, 35).

Viens no svarīgākajiem pirmsskolas pedagogu uzdevumiem būtu sniegt vecākiem informāciju par sadarbības iespējām un šis darbs ar katru ģimeni būtu individuāls, jo vienā gadījumā tas prasītu un aizņemtu mazāk laiku, nekā citā gadījumā, kad vecāki būtu gatavi līdzdalībai, tad turpināt tālāko sadarbību būtu ļoti viegli. Protams ir arī vecāki, kuri vispār neiesaistās sadarbībā ar pirmsskolu un nepietiekami veic audzināšanas funkcijas ģimenē, ir arī tādi vecāki, kuri kritiski izturas pret pedagogu centieniem, ir arī tādi, kuri iesaistās bērnu audzināšanā, taču par pirmsskolas pedagogiskajiem centieniem neizrāda interesi, jo pirmsskolā nesaskata sadarbības partneri

Lai noskaidrotu vecāku domas par bērnu audzinātāju, viņiem tika lūgts, aizpildīt anonīmu anketu (skat. 2. pielikumu). Anketas tika iedotas 18 respondentiem un arī aizpildīja visi 18 vecāki, rezultāti tika atspoguļoti diagrammā (skat. 11. attēlu).

11. attēls. pedagogu vērtējuma - rādītāji (no vecāku anketām)

Šī anketa sniedz arī pedagogiem informāciju, izvērtēt savu darbu, izprast to pie kā vairāk būtu jāpiestrādā, jāpiedomā, komunicējot ar vecākiem. Anketā bija jāatzīmē atbilde no 5-1, kur 5 augstākais vērtējums, 1 zemākais. Nevienā no aptaujas jautājumiem nav zemākais vērtējums, tas ļoti priecē, ka neviens no vecākiem nav norādījis nepietiekamu pedagoga atbalstu, attieksme tomēr ir balstīta uz uzticību, sadarbību. Protams ir, kur augt, lai šo rezultātu vērtējums būtu augstākais.

Domstarpības un strīdīgi brīži rodas jebkurā mijiedarbībā, ieskaitot pedagogus un vecākus. Ja vecāki uzstās uz savu taisnību, nedodot iespēju pedagogam paust savu redzējumu, ja tiks paaugstināta balss vai demonstrēts aizkaitinājums katru reizi, kad sajūtīs, ka kaut kas izraisa neapmierinātību, var rasties ļoti liela plaša savstarpējās attiecībās, komunikācijā.

Jo veiksmīga pedagoga un vecāku sadarbība ir iedomājama tikai tad, ja viņu attiecību pamatā gulst abpusēja izpratne un uzticēšanās, vēlme iesaistīties bērna attīstības sekmēšanā.

Pieaugušais ir paraugs, ko atdarina bērns, no kura gūst izpratni par lietu būtību, norisēm, par sevi, saskarsmes pieredze ar pieaugušajiem (vecākiem, pedagogiem), nosaka to kāda viņam būs attieksme pret apkārtējiem, pasauli un sevi pašu un kā tiks sekmēta emocionālā attīstība.

Pedagogi nedrīks bērnam dzirdot kritiski izteikties par mājas apstākļiem, jo tādejādi tiek veicināts tas, ka bērns nerespektē vecākus, tieši tāpat vecāki nedrīkst noniecināt pirmsskolas pedagogu bērnam dzirdot.

Ņemot vērā to, ka ļoti nozīmīgs ir sadarbības process, bērna attīstībai, abām pusēm kopīgi jācenšas rast pareizākie risinājumi, jāiet uz vienu mērķi.

Teorētiskās literatūras pētījumu rezultātā noskaidrojās, cik būtiska tomēr loma pedagogu un vecāku harmoniskai komunikācijai, sadarbībai bērnu emocionālā attīstībai.

Lai arī ģimene ir pirmais pakāpiens bērna emocionālās attīstības sekmēšanā, vecāku audzināšanas ietekmē bērns iegūst savu pirmo dzīves pieredzi, elementāras zināšanas par apkārtējo pasauli un prasmes, nevar noliegt arī pedagogu nozīmīgums šajā audzināšanas procesā.

Tieši pirmsskolas vecumā notiek galvenā emocionālās sfēras attīstība un to, kas un kā to varētu ietekmēt ir atkarīgs tikai un vienīgi no pieaugušajiem – vecākiem, kas audzina bērnu un pirmsskolas izglītības iestādes pedagogiem.

Secinājumi

Aplūkojot un izanalizējot pedagoģiski psiholoģisko literatūru uzmanību vēršot pirmsskolas vecuma bērnu emocionālai attīstībai, darba autore pārliecinājās, lai sekmētu šo attīstību ļoti nozīmīga loma ir pirmsskolas un ģimenes sadarbībai, lai veidotu un veicinātu sadarbību starp abām pusēm, Y izglītības iestādes ikdienas darbā jāievieš un jārealizē dažādas sadarbības metodes, ļoti svarīgi būtu arī emocionāli pozitīvas gaisotnes nodrošināšana grupas kolektīvā, ģimenē, jo arī pati vide veicina bērna emocionālo attīstības sekmēšanu.

Veicot praktisku pētījumu par vecāku un pedagogu sadarbību pirmsskolas vecuma bērnu emocionālās attīstības sekmēšanā, darba autore izmantoja novērojuma metodi, intervēšanas un anketēšanas metodes, rezultāti liecina, ka gan vecākiem, gan pedagogiem ļoti jāstrādā pie tā, lai uzlabotu savu sadarbību, tādejādi tiktu sekmēta bērnu emocionālā attīstība. Kopumā pēc novērojuma bērnu emocionālās attīstības līmeņa rezultāti ir pozitīvi, lai gan ir bērni, kuriem nepieciešams pedagogu un vecāku atbalsts, jo bērniem tika novērotas problēmas ar emociju atpazīšanu un paušanu atbilstoši noteiktai situācijai, kā arī ir bērni, kas nespēj iejusties un izprast citu emocijas.

Darba autore uzsver, ka galvenā bērna emocionalitātes veidotāja vai kavētāja ir ģimene. Mīlestība, gādība, bērna vajadzību apzināšana un ievērošana ir sekmējošie emocionalitātes attīstības faktori, bet to trūkums ir kavējoši. Bērni savā ģimenē gūst pirmo dzīves pieredzi, ļoti svarīgi kādā ģimenē bērns tiek audzināts, labvēlīgā vai nelabvēlīgā ir vairākas dzīvēs situācijas, piemēram, vecāku šķiršanās, pārcelšanās uz citu dzīves vietu, nopietnas salimšanas, smagas traumas, nabadzība, vardarbība ģimenē šīs visas situācijas varbūt bērnu un arī pieaugušo stresa avots.

Darba autore secināt, ka katram bērnam ir jājūtas mīlētam, viņam jājūtas drošībā un jābūt ticībai, ka ir kāds, kas viņu vienmēr spēs aizstāvēt. Visiem bērniem ir nepieciešams labi paēst, kārtīgi apģērbties un atrasties siltumā. Tikai tad varēs pilnvērtīgi attīstīties bērna emocionālā sfēra un tieši pozitīvās emocijas. Katram bērnam ir savas emocionālās vajadzības, kuras tad arī nosaka bērna pašsajūtu, jo vairāk bērņā ir pozitīvo emociju, jo pozitīvākas veidojas bērna jūtas. Ir jāapmierina bērna ziņkārība, ir jādod iespēja skriet, lēkāt, darboties ar dažādiem priekšmetiem, būvēt, konstruēt, spēlēties, fantazēt, zīmēt un citādi darboties.

Bērni, kuri nesaprot, ko drīkst darīt, ko nē, nespēj tikt galā ar saviem pārdzīvojumiem un kontrolēt savas emocijas bieži vien rodas būtiskas problēmas, personības traucējumi,

uzvedības traucējumi. Ja visas iegribas tiek uzreiz izpildītas, bērns kļūst atkarīgs no apkārtējiem.

Lai veiksmīgi sarunātos ar bērnu ir jāspēj saprast viņa emocijas, nevis tikai secināt – “atkal niķi”, ir jāzin emociju izpausmi, jo vienā brīdī bērns var smieties pilnā balsī, taču jau nākamajā mirklī raudāt, jo bērna emocionālo attīstību raksturo patstāvīgas pārmaiņas, arī viņa emocionālais stāvoklis mainās un pieaugušajām vienmēr jābūt blakus un jāizprot viņa sajūtas, jāatbalsta un jāiedrošina.

Nevaram visu uzgrūst vai nu tikai pedagogiem vai nu tikai vecākiem, šis sarežģītais darbs jāveic vienoti, strādājot pēc vienotas koncepcijas, kopīgi meklējot to labāko mazā cilvēciņa emocionālās attīstības sekmēšanai. Vecākiem un pedagogiem jānonāk pie vienota risinājuma, kas sekmētu bērna attīstību, risinātu dažādas ar audzināšanu saistītas problēmas. Vecāki ir pirmie pedagogu palīgi – vissvarīgākie konsultanti, vissvarīgākais atbalsts, jo kurš gan labāk pazīst savu bērnu un spēj saprast sava bērna vajadzības. Diemžēl jāatzīst, ka ne visiem vecākiem tas ir aktuāli, iespējams laika trūkuma dēļ, aizņemtības, jo vecākiem nav laika sarunām, komunikācijai, iespējams nav pat vēlēšanās iedziļināties visos bērna ikdienas procesos.

Būtiski uzlabojumi būs jau arī tad, kad pedagogi būs motivēti rīkoties, sadarboties, veidot interesantu, saistošu vidi, radošas nodarbības, veicinās pozitīvu sadarbību ar ģimeni un bērniem.

Pedagogiem jāspēj radīt vecākos izjūtu, ka ģimenei ir neatņemama nozīme mācīšanās, audzināšanas procesā, tad veidosies vēlme būt kopā, palīdzēt – sadarboties.

Lai vecāki no skatītājiem, novērotājiem, kuri dažreiz gadā ierodas, lai noskatītos kādu atskaites koncertu vai teātra izrādi, kļūtu par bērna pirmsskolas dzīves notikuma līdzdalībnieku un ļautu bērnam sajūst, ka nav vienīgais, kas mācās un dara.

Ar vecākiem pedagogiem jākomunicē būtu biežāk, vai pat individuāli jārunā katru dienu, pārrunājot bērnu gaitas, tādejādi attīstīsies sadarbība, vecāki kļūs ieinteresēti sava bērna ikdienā un attīstībā. Arī ciešāks kontakts ar pašu bērnu, nostiprinās emocionālu kontaktu, uzlabos saskarsmi. Sadarbības centrā vienmēr jābūt bērna vajadzībām, jo mērķis ir viens kopīgi izaudzīnāt un vispusīgi attīstīt bērnu.

Līdz ar to no pedagoga, viņa izdomas, iniciatīvas un psiholoģiskās intuīcijas ļoti lielā mērā atkarīgs, cik aktīva un atsaucīga ģimene būs kā sadarbības partneris.

Nodrošināt sadarbību un saskarsmi palīdz vecāku un pedagogu patiesa interese par visu, kas notiek bērna dzīvē, vēlēšanās izprast un iedziļināties viņa problēmās, kas varbūt ir pat ļoti

sīkas un reizēm nenozīmīgas, saprast bērnu, sekmēt emocionālo attīstību, izzināt visas pārmaiņas, kas notiek ar mazo cilvēku.

Veicot pētījumu darba autore rada atbildes uz uzdoto pētījuma jautājumu: vai bērna emocionālā attīstība tiks sekmēta, ja vecāki un pedagogi sadarbosies, nodrošinās emocionālo stabilitāti, radīs labvēlīgus apstākļus emocionālai attīstībai?

Atliek tikai secināt, ka ģimene un pirmsskola ir divas vissvarīgākās institūcijas bērna emocionālās attīstības sekmēšanā, emocionālās stabilitātes nodrošināšanā, to audzināšanas funkcijas mēdz atšķirties, bet, lai vispusīgi attīstītos bērns, nepieciešama mijiedarbība, pozitīva saskarsme un sadarbība.

Iegūtās informācijas rezultāti liecina par to, ka šī tēma ir aktuāla un turpina attīstīties.

Priekšlikumi

- Saredzēt bērna personību, respektēt to un pavērt ceļu tās vispusīgai attīstībai, radīt bērnam pārliecību, ka viņu mīl, par viņu rūpējas.
- Regulāra sazināšanās un sadarbība starp vecākiem un pirmsskolu palīdzēs šos mērķus sasniegt. Sazināties var gan tiekoties ikdienā, vecāku sapulcēs un pasākumos, gan sazinoties vai sazinoties pa e-pastu.
- Svarīgi saprast, ka bērna emocionālās attīstības procesam jānotiek ne tikai pirmsskolas izglītības iestādē, bet arī ģimenē.
- Svarīgi būtu ģimenei izglītoties, lai izvairītos no daudzām kļūdām izvēloties pareizo audzināšanas virzienu, radot vislabāko emocionālo vidi, atmosfēru bērna attīstībai, pilnvērtīgai personības veidošanai.

Vecākiem jāiesaistās bērna ikdienā:

- Jāapmeklē vecāku un skolotāju sanāksmes;
- Jāinteresējas par sava bērna progress un tas, kas notiek pirmsskolā;
- Jāiepazīstas ar vietu, kur jūsu bērns pavada lielāko dienas daļu;
- Jātiekas ar skolotājiem, kuri kopā ar jums audzina jūsu bērnu;
- Jāizmanto – pirmsskolas izglītības mājas lapu, Facebook, e-pastu.
- Jāizsaka savu viedokli vecāku un skolotāju sanāksmēs;
- Jāizmantojiet iespēju klausīties eksperta padomu (psihologs, pirmsskolas konsultants).

Kad vecāki iesaistās bērna grupas dzīvē, tad sadarbības rezultātā iegūst bērni, jo bērni kļūst atraisītāki, aktīvāki, lepojas ar savu ģimeni, bērni gūst pozitīvas emocijas.

Ieteikumi pedagogam, lai sekmīgi sadarbotos ar vecākiem un sekmētu pirmsskolas vecuma bērna emocionālo attīstību:

- Audzinātājam jābūt mierīgai, nosvērtai;
- Jābūt laipnai un taktiskai;
- Jāievēro konfidencialitāte;
- Jāatrod laiks uzklaut ikvienu vecāku;
- Jāprot pastāstīt par bērna attīstības procesiem;
- Jāmudina uz līdzdalību vecākus;
- Jāuztur ciešs kontakts.

Aktīva visu savstarpējo pušu ģimeņu – bērnu – pedagogu līdzdalība, sadarbība, dod iespēju aktīvās un radošās nodarbībās rast prieku – gūt pozitīvas emocijas visiem to dalībniekiem.

Sadarbība būs veiksmīga, ja tiks izmantotas dažādas sadarbības formas ar bērnu vecākiem: gan individuālās, gan kolektīvās, gan uzskatāmi informatīvās.

Individuālās sadarbības formas – pārrunas, individuālās konsultācijas.

Kolektīvās sadarbības formas – vecāku sapulce, atvērto duvju dienas, radošās darbnīcas, vecāku iesaiste svētku organizēšanā, koncerti, kopīgi pārgājieni, ekskursijas.

Uzskatāmi – informatīvās sadarbības formas – anketēšana, intervijas, fotogrāfijas, plakāti, sienas avīzes, sludinājuma dēļi, e-pasti, padomi u.c.

Savstarpējā palīdzība izglītības un problēmu risināšanā, vecāku iesaistīšanās pirmsskolas dzīvē, draudzīga atmosfēra, veicina bērna emocionālas attīstības sekmēšanu.

Vecākiem un pedagogiem vienmēr jābūt vienotai koncepcijai tikai tā tiks nodrošināta kvalitatīva apmācība, harmoniska audzināšana un tiks nodrošināts emocionāls komforts, sekmīgai bērnam emocionālai attīstībai, spējai komunicēt ar vienaudžiem, justies pārlicinātam par sevi. Dabojoties un ejot uz kopīgu mērķi vienmēr var nonākt tikai pie pozitīviem rezultātiem, vērsti uz bērna emocionālo attīstību.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Alī Monika (2009). *Mana bērna attīstības ceļš*. Rīga: Jumava.
2. Baldiņš A., Raževa A. (2001). *Skolas un ģimenes sadarbība*. Pētergailis.
3. Batņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa.
4. Bikše, K. (2008). *Lūdzu, skolotāj..., Rīga: Kvalitātes vadība*.
5. Bula- Biteniece, I. (2011). *Holistiskā pieeja ģimenes sportā pirmsskolas izglītībā*. Latvijas sporta pedagogijas akadēmija. Rīga.
6. Boulbija, Dž. (1998). *Drošais pamats*. Rasa ABC.
7. Geidžs, N.L., Berliners, D.C.(1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
8. Freiberga I., Priede L. (2007). *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: Izglītības soli.
9. Irbe A., Lindenberga S. (2015). *Bērns runāt mācās ģimenē*. Rīga: RaKa.
10. Kalvāns, E. (2018). *Attīstības psiholoģija-mācību līdzeklis*. Rēzekne: Rēzeknes tehnoloģiju akadēmija.
11. Karlgrēns, F.(2008). *Valdorfa pedagoģija*. Rīga: Jumava.
12. Kājiņa, D., Aunīte, I. (2006). *Kā izprast bērnu*. Pētergailis.
13. Клауд, Г., Таунсенд, Дж. (2001) *Дети: границы, границы*, Москва, Триада.
14. Kupčs, J. *Saskarsmes būtība*. Rīga: Zvaigzne ABC.
15. Likona, T.(2000). *Bērna uzzināšana*. Avots.
16. Laitmans, M. Jakoviča, I., Vinokurs, I., (2006). *Mūsdienu bērni: kā augt kopā?* Jumava.
17. Ļubļinska, A. (1971) *Bērnu Psiholoģija*, <https://egramatas.com/2015/10/12/anna-lublinska-bernu-psihologija/>.
18. Jansone-Ratinika, N. (2013). *Tēva pedagoģiskā kompetence mūsdienu ģimenē*. Latvijas universitāte, Rīga.
19. Martinsone, B., Nīmante, D., Daniela, L. (2013). *Atbalsts pozitīvai uzvedībai (APU)*. Rīga: Latvijas universitāte.
20. Martinsone B. (2018). *Sociāli emocionālās mācīšanās loma sākumizglītībā*. Pieejams: <http://81.198.73.33/course/view.php?id=14§ionid=1624>
21. Martinsone, B., Niedra, R. (2013). *Sociāli emocionālā audzināšana (SEA)*. Rīga: Latvijas Universitāte.
22. Morozova, N. (b.g.) *Emocijas. Kapēc ir svarīgi just arī tad, ja sāp?* Pieejams: <http://www.tavaiizaugsmei.com/emocijas-k257p275c-ir-svar299gi-just-ar299-tad-ja-s257p.html>

23. Ņikiforovs, O. (2007) *Psiholoģija pedagogam*. Rīga: Izglītības solī.
24. Omārova, S. (1996). *Cilvēks dzīvo grupā (sociālā psiholoģija)*. Rīga: Kamene
25. Pagraba E. (2006). *Klases audzinātājām darbā ar vecākiem, bērniem un sevi pašu*. Pētergailis.
26. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
27. Roge, J. Ū. (2008). *Bērniem nepieciešamas robežas*. Rīga: Jumava.
28. Roge, J. Ū. (2010). *Vecāki nosaka robežas*. Rīga: Jumava.
29. Saarni, C. (2011). *Emotional Development in Childhood, USA*.
30. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
31. Sokolova, I., (2010) *Novērošana kā mentordarbības metode*. Pieejams: <https://skolas.lu.lv/mod/resource/view.php?id=21880>
32. Špona, A. (2004). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga:RaKa.
33. Vinikots, D (2004). *Sarunas ar vecākiem*. Rīga: RaKa.
34. Vorobjovs A. (2002).*Sociālā psiholoģija*. Rīga: Izglītības solī.
35. Vecgrāve, A. (1996). *Kā man saprast savu bērnu*.Rīga: Zvaigzne ABC.
36. Vidnere, M. (2011) *Etnopsiholoģija Etniskais cilvēkā un sabiedrībā*, Rīga: RaKa.
37. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. (11.06.2008). *Vecumposmu attīstības īpatnības*.Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_bernie_m/?doc=818.
38. Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības augstskola (RPIVAS) Ģimenes un pirmsskolas katedra (2002) *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības solī.
39. Templers, R. (2009).*Bērnu audzināšanas likumi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
40. Иванова Вячеславовна, Е. (2017). *Для чего нужны чувства, зачем их выражать и зачем о них говорить?* Pieejams: https://psy-practice.com/publications/prochee/dlya_chego_nuzhni_chuvstva_zachem_ih_virazhat_i_zachem/.
41. 2008. Emocijas un to veidi. <https://vumi.wordpress.com/2008/03/31/emocijas-un-to-veidi/>.
42. Немов.Р.С. (1995). *Психология образования - 2*. Москва: Просвещение.

Pielikumi

1. pielikums "Novērošanas protokols"

Vērtējuma protokols: *Jā, daļēji, nē*

Novērojumu kritēriji	Vērtējums	Piezīmes
Sadarbojas ar pieaugušajiem Reaģē uz pieaugušā norādījumiem (pamudinājums, iedrošinājums, aizrādījums), pamato savu rīcību		
Sadarbojas ar citiem bērniem		
Iesaistās grupu rotaļās		
Vērtē savu un citu rīcību		
Pauž savassajūtas, attieksmi par radošu darbu, dzirdēto, redzētu		
Pazīst emocijas (prieks, bēdas) un pauž tās atbilstoši situācijai		
Spēj iejusties un izprast citu emocijas (jūt līdzīgi citiem)		

2. pielikums anketa “Vecāku viedoklis par pedagoga darbību”

Labdien!

Lūdzu Jūs veltīt mazliet sava laika, lai atbildētu uz jautājumiem par Jūsu bērna pirmsskolas iestādes pedagogiem.

Visi minētie anketas dati ir konfidenciāli un tiks izmantoti kvalifikācijas darba pētījumā.

Apgalvojums	Vērtējums	Apgalvojums
Es labprāt konsultējos ar audzinātāju par sava bērna audzināšanas problēmām	5; 4; 3; 2; 1	Es nekonsultējos ar audzinātāju par sava bērna audzināšanas problēmām
Sarunās ar audzinātāju es uzzinu daudz jauna par sava bērna vecuma un psiholoģiskajām īpatnībām	5; 4; 3; 2; 1	Audzinātāja nav pārrunājusi ar mani par mana bērna vecuma un psiholoģiskajām īpatnībām
Audzinātāja stāsta par iespējām mājās gatavoties mācību procesam, pie kā bērnam būtu jāpiestrādā	5; 4; 3; 2; 1	Audzinātāja nesniedz informāciju par iespējām mājās gatavoties mācību procesam, pie kā bērnam būtu jāpiestrādā
Es pilnībā uzticos audzinātājas profesionālajai kompetencei	5; 4; 3; 2; 1	Es pilnībā neuzticos audzinātājas profesionālajai kompetencei
Audzinātāja rada bērnam emocionāli labvēlīgu vidi	5; 4; 3; 2; 1	Audzinātāja nerada bērnam emocionāli labvēlīgu vidi
Audzinātāja ir vienmēr taisnīga un godīga pret manu bērnu	5; 4; 3; 2; 1	Audzinātāja bieži ir netaisnīga un negodīga pret manu bērnu
Audzinātājas viedoklis ir ļoti svarīgs manam bērnam, mājās mans bērns ar cieņu runā par savu audzinātāju	5; 4; 3; 2; 1	Mājās bērns sūdzas par audzinātāju, runā par viņu bez pienācīgas cieņas

Es labprāt diskutēju ar audzinātāju, jo viņa vienmēr ir taktiska un labvēlīga	5; 4; 3; 2; 1	Es negribu kontaktēties ar mana bērna audzinātāju, jo viņa var būt netaktiska un nesavaldīga
---	---------------	--

Paldies par atbildēm!

3.pielikums "Intervijas jautājumi pedagogiem"

Aicinām pedagogu novērtēt, cik būtiska ir emocionālās kompetences loma dzīvē un profesijā. Vēlamies noskaidrot arī Jūsu viedokli par sadarbību ar bērnu vecākiem.

1. Vai, Jūsaprāt, ir svarīgi sekmēt bērna emocionālo attīstību pirmsskolā?
 - a) Jā
 - b) Nē
 - c) Cits variants
2. Kāds, Jūsaprāt, Jūsu grupiņā ir bērnu emocionālās attīstības līmenis?
 - a) Augsts
 - b) Vidējs
 - c) Zems
3. Cik, Jūsaprāt, nozīmīgas ir emocionālās kompetences prasmes pedagoga profesijā?
 - a) Ļoti nozīmīgas
 - b) Ir nozīmīgas, bet ne vairāk kā citas prasmes
 - c) Nav nozīmīgas
4. Vai pirmsskolas sadarbībai ar ģimeni ir nozīmīga loma bērna emocionālās attīstības sekmēšanai?
 - a) Jā, ir ļoti nozīmīga
 - b) Ir nozīmīga, bet ne vairāk kā citi faktori
 - c) Nav nozīmīga
5. Vai Jūs savu sadarbību ar vecākiem vērtējat kā pilnībā apmierinošu un regulāru?
 - a) Jā
 - b) Nē
 - c) Cits variants
6. Kā Jūs uzskatāt, vai galvenā atbildība par bērna izglītošanu un audzināšanu ir jāuzņemas?
 - a) Pirmsskolai (un pedagogiem)
 - b) Vecākiem
 - c) Pirmsskolai (un pedagogiem) kopā ar vecākiem